

BENKE TAMÁS

Br. Radvánszky Béla, az MHGT alapítója.

(Az „MHGT 140” konferencián elhangzott emlékbeszéd.)

Baron Béla Radvánszky, founder of MHGT. (Commemorative speech delivered on Conference „MHGT 140”)

Baron Béla Radvánszky (lived between 1849–1906) was the founder and first president of Hungarian Society for Heraldry and Genealogy (MHGT). The following commemorative speech was delivered on the conference celebrating the 140th anniversary of the Society's establishment; providing a concise summary of our Founder's biography, then describing the formation process of MHGT, by means of his diaries and further related archival resources. The laudation aims to prove, that Baron Béla Radvánszky initiated and directed the establishment procedure of MHGT; that this Society could not brought into being without his concepts and work. The intention of Radvánszky, by founding MHGT, was to create an intellectual, social and financial basis, to publish a Hungarian journal for the auxiliary sciences of history (that is: Turul) and a series of Hungarian genealogical almanachs (Magyar Nemzeti Zsebkönyv) as well. He desired to procreate the Society ever since the Summer of 1878; however, after some ineffectual attempts, he could accomplish his will to create MHGT, only in 1882–1883 (by the assistance of some further historians, whom he won as supporters). At last, the speech gives a brief overview of the Society's current status and objectives, in the same vein and manner of our Founder.

Kedves Vendégeink! Kedves Tagtársaim!

Ünnepi konferenciánk szervezése során feltétlen igényként merült fel, hogy alapító elnökünkről, br. Radvánszky Béláról megemlékezzünk. Hogy ezt méltó módon tehessük, a téma egyik kiváló szakértőjét kértük fel, aki azonban akadályoztatása folytán, a felkérésnek nem tudott eleget tenni.¹ Ezért reám, méltatlanra szállott a feladat, hogy alapítónkról szóljak. Mondandóm két részből áll. Az elsőben Radvánszky életútját szeretném vázolni, majd az MHGT alapításának történetét eleveníteném fel, rámutatva első elnökünk kulcsszerepére e folyamatban.

Amikor a Magyar Történelmi Társulat 1874-ben Zólyom és Turóc vármegyébe szervezett kutatóutat, a zólyomradványi Radvánszky-kastélyba is betértek, hogy az ott őrzött gazdag könyv- és levéltárban búvárkodjanak. Ekkor fedezte fel Deák Farkas a könyvtárban az ún. Radvánszky-kódexet, mely Balassi Bálint verseinek legteljesebb kézírata.² Ugyanekkor a régi családi oklevelek átvizsgálását Radvánszky Béla vállalta

magára. Akár jelképesnek is tekinthető, hogy az ekkor 25 éves fiatalember lett a szerzője a Radvánszky-okleveleket ismertető közleménynek,³ hiszen családjában a műveltség, tudomány és irodalom iránti érdeklődés apáról-fiúra szállt; úgy is mondhatnánk: egy Radvánszky nem engedhette másnak saját családi okleveleinek bemutatását.

A Radvánszkyak leszármazása az 1190–1240 között adathozható Györktől szakadatlanul lehozható,⁴ Nagy Iván feltételezte továbbá, hogy a Libercsey és Madách családok, a Radvánszkyakkal közös töről, szintén Zólyom vármegyéből erednek.⁵ A Radvánszky-törzsbirtok, Radvány, Besztercebánya mellett fekszik és talán már a tatárjárás előtt is az övék volt.⁶ A család tagjai már a középkorban jelentős szerepet

1 A konferencia szervezések az MHGT elnöksége nevében magam kértem fel H. Hubert Gabriellát, az Evangélikus Országos Gyűjtemény nyugalmazott igazgatóját, a sajkázai Radvánszky-könyvtárról szóló monográfia szerzőjét, a Radvánszkyról szóló előadás megtartására. Mivel a felkért előadó az előadás megtartását nem tudta elvállalni, azt magamra vállaltam, hiszen én szorgalmaztam leginkább az első elnökünkről való megemlékezést.

2 *Radvánszky Béla*: Emlékbeszéd Deák Farkas r. tagról. Bp. 1895. 13.; *Deák Farkas*: Deák Farkas jelentése a Radvánszky-család radványi könyvtáráról s a levéltár egy kis részéről. Századok 9. (1875) 107.

3 *Radvánszky Béla*: Radvánszky Béla jelentése a radványi levéltár egy részéről. Századok 9. (1875) 46–51.

4 *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal IX. Pest 1862. 560.; *Radvánszky László*: A Radvánszky család története. Sajokaza 1905. I. tábla.

5 *Nagy I.*: Magyarország családai IX. i. m. 559–560. Folyóiratunk hasábjain Zolnay Béla mutatta ki, hogy a Madách-család azon Kürtösi Radon comes-től (1223–1250) származik, aki Zólyomradvány névadó birtokosa lehetett. *Zolnay Béla*: A Madáchok ősei és a Kürtösiék. Turul 50. (1936) 20. Lásd még: *Zolnay Béla*: A zólyomvármegyei Zolnay-család. Turul 52. (1938) 26–27. Hogy azonban a Radvánszkyak ezen Radontól származnának, arra nézvést szakirodalmi (vagy okleveles) evidenciát eddig nem találtam. Vö. *Ipolyi Arnold*: Magyar okmány-érdekességek. Századok 1. (1867) 121.

6 Vajay Szabolcs a Radvánszky-családról szóló ismertetésében azonban csak az 1254-ben élt Jurk fia Dénestől tartotta hitelesnek a leszármazást;

vittek Zólyom vármegyében; I. Dénes, valamint unokája, II. Dénes, a megye ispánjai voltak. Azután, a 16. századtól, számos alispán került ki a családból,⁷ majd a 19. század végére ismét a főispáni székbe emelkedtek Zólyomban s Turócbán.⁸ A radványi várkastélyt 1600 körül építették.⁹ A 17. század közepén majdnem kihalt a család, s az utószülött Radvánszky Györgynek, a későbbi vértanúnak, hosszas perekbe került, hogy az örökségre leselkedő leányági rokonságtól birtokait megmentse. 1687-ben Caraffa elfogatta és Eperjesre hurcolta, ahol a pribékek elevenen megsütötték és vasakkal marcangolták, majd a megkínzottat mocskos tömlőbe dova hagyták meghalni. Azután holttestét nyilvánosan meggyalázták: jobb kezét levágták, testét kötéllel fellógatva, fejét is lecsapták, végül felnegyelték.¹⁰ A vértanú fia, János, II. Rákóczi Ferenc fedelemnek titkos tanácsosa, erdélyi teljhatalmú megbízottja, a Magyarország szabadságának helyreállítására szövetkezett rendek kincstartója és Zólyom vármegye főkapitánya volt. Végül sikerült megszereznie az atyjától elkobzott birtokok egy részét.¹¹ Az ő fia, László, mint klasszikus műveltségű nemes úr, 1754-ben megírta a Radvánszkyak történetét – ezáltal mintegy bevezetve a magyar irodalomba a tudományos értékű, hiteles alapokon nyugvó családtörténeti monográfia műfaját.¹²

Szinnyei József adatai szerint tizenegy Radvánszky volt, aki – szépirodalmi és/vagy tudományos szintű – irodalmi tevékenységet folytatott.¹³ Így, vitézi érdemeik dacára is elmondható, hogy a Radvánszky család tagjai hazájukat elsősorban szellemi téren szolgálták.

Radvánszky László (*feltehetőleg* az 1740-es években) Pongrácz Györgytől vette meg a sajókazai birtokot, 4000 forintért. 1756. május 20-án Mária Teréziától kapott donációt Sajókazára, ugyanazon évben birtokba is iktatták.¹⁴ A hely-

miáltal a (Nagy Iván által bizonyosnak vélt) tatárjárás előtti felmenők (és radványi birtoklásuk) hitelessége megkérdőjelezhető. *Vajay Szabolcs*: Ordinis Sancti Iohannis in Hungaria Thesaurus ac Corpus. [A johannita rend lovagjai 1854–1987.] [Vevey] 1987. 254.

7 Nagy I.: Magyarország családai IX. i. m. 559–561., 571–574.

8 Br. Radvánszky Antal (1807–1882) Zólyom és Turóc, br. Radvánszky Béla (1849–1906) pedig Zólyom vármegye főispánja volt. *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. XI. Bp. 1906. 401., 403.

9 Az udvari loggia 1600 körül épült. Maga a várkastély azonban nem egyszerre, hanem több periódusban épült, a 16–17. század folyamán; 1677-ben Radvánszky György és neje (Máriássy Johanna Katalin) építtette át. *Radvánszky Béla*: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I. Bp. 1986. 337.; Magyarország és Erdély képekben. II. Szerk. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre. Pest 1853. 94–95.

10 *Radvánszky L.*: A Radvánszky család története i. m. 23–30.

11 Nagy I.: Magyarország családai IX. i. m. 564–566., *Radvánszky L.*: A Radvánszky család története i. m. 46–47.; Magyarország és Erdély képekben. II. Szerk. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre. Pest 1853. 98.

12 *Radvánszky L.*: A Radvánszky család története i. m. 5.

13 *Szinnyei J.*: Magyar írók. XI. i. m. 399–415.

14 Hogy mikor jutottak a Radvánszkyak Sajókaza birtokába, és pontosan mely korábbi birtokosoktól, mennyi pénzért szereztek meg azt, arra pontos szakirodalmi adatot nem találtam. A Mária Terézia-féle donációt és statúciót Radvánszky László 1757. évi családtörténeti feljegyzése említi. *Radvánszky L.*: A Radvánszky család története i. m. 52. Itteni birtokszerzései azonban már évekkel korábban megindulhattak. Br. Pongrácz György, a putnoki uradalomban lévő részeit (köztük Sajókazát is), összesen 27 000 forintért adta el „Radvánszky Lászlónak és nejének, akik Csáky Antaltól is a Kazára és Iván-

történeti irodalom szerint a Radvánszkyak régóta vágytak volna már Kaza birtokosává lenni, mert a *kazai Kakas*-családból származónak tartották volna magukat.¹⁵ (A családfán valóban elfordul Kaszai Katalin, az 1478-ban élt II. György neje, csakhogy ő a *kaszavári* Kaszai, és nem a *kazai* Kakas család tagja volt.)¹⁶

A Rátót-nembeli *kazai* Kakas család, Sajókaza középkori földesura volt. Itt nemesi udvarházzal is rendelkeztek, melyet Nagy Lajos-korabelinek mondanak,¹⁷ s amelynek alapjaira épülhetett a ma is álló Radvánszky-kastély.¹⁸ A Radvánszkyaknak 1751 körül már barokk *residentionalis háza* állt a faluban, egy régebbi kastély romja mellett. 1830-ban klasszicizáltak a barokk épületet, majd 1863-ban eklektikus átépítés következett.¹⁹ Az épületben falba rejtett, pincébe vezető lépcső,²⁰ barokk árnyékszék, falba mélyesztett szekrények és titkos cseléd folyosó, rokokó cserépkályha található. A *piano nobile* (magasföldszint²¹) nyílászárói eredetiek, az eklektikus építési periódusból. A főhomlokzati teremsor barokk *enfilade*-ot képez, a középrizalitban barokk stukkódísszel kiegészített mennyezetfreskóval ékes díszteremmel, amögött tágas előteremmel és az északi homlokzaton csehsüveg-boltozatos, öttengelyes boltíves tornáccal. Az előcsarnok felmenő falain klasszicista (kváderköveket imitáló) falfestés, míg a mellék-

kára támasztott igényét 2500 forintért megvásárolták”. Borsod vármegye. Szerk. Csikvári Antal. Bp. 1939. 124. A helytörténeti monográfia (forrásmegjelölés nélkül) 4000 forintos vételárát említi, továbbá, hogy a Radvánszkyak 1749-ben bontatták volna le a református templom középkori sekrestyéjét. *H. Petkovics Katalin*: Falukönyv-Sajókaza. Sajókaza 2009. 35., 179. Ezen bizonytalan adatokból feltételezem, hogy a Radvánszkyaknak már 1756. (ill. 1749.) előtt, vagyis az 1740-es években is lehetett Sajókazán részbirtokai. 15 *H. Petkovics K.*: Falukönyv-Sajókaza i. m. 35.

16 Nagy I.: Magyarország családai IX. i. m. 561., 572.; Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. VI. Pest 1860. 117–118.; *Radvánszky L.*: A Radvánszky család története i. m. 20–21., I–II. tábla. (A Kaszaiak és Radvánszkyak rokoni kapcsolata, valamint utóbbiak sajókazai birtokszerezésének előzményei és ennek családi tudatukra való visszahatása összetettebb problémákör annál, semhogy a fenti, Kaszaiak és Kakasok közti, lakonikus különbségtétellel elintéztnek tekinthetnénk. Ezért e tárgykörre később, külön írásban kívánok visszatérni.)

17 *H. Petkovics K.*: Falukönyv-Sajókaza i. m. 106.; *H. Hubert Gabriella*: A sajókazai Radvánszky-könyvtár története. Szeged 1998. 98. Utóbbi a következő helytörténeti munkára hivatkozik: *Szekeres Ilona*: Az emberélet fordulói – születés, házasság, halál. (Sajókazai népszokások.) H. n. 1995. 107.

18 Valter Ilona szerint Sajókazán a Rátót-nemzetségbeli „Lorántfiak kúriájáról 1489-ben, a Kazai Kakasok nemesi udvarházáról 1492-ben, kúriájáról 1517-ben, a Gyulafiak házáról 1413-ban és 1433-ban, házáról és nemesi kúriájáról 1524-ben, a Putnokiak kúriájáról 1551-ben hallunk.” A nemzetség a 15. században bővítette a sajókazai plébániatemplomot; kazai Kakas Miklós pedig Sárospatakon volt plébános. *Valter Ilona*: Pásztó a középkorban. Bp. 2018. 114., 149., 210.

19 Borsod-Abaúj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke. III. Szerk. Szabadfalvi József – Cseri Miklós. Miskolc. 1992. 18.

20 A műemlékjegyzék szerint „itt is megtalálható az épület középső főfalában, több szinten át vezető rejték-feljárát.” Borsod-Abaúj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke i. m. 19. Én csak a főbejáráthoz közeli, szokványos megoldású padláslépcsőt, valamint az épület keleti részén lévő, földszintről a pincébe (alagsorba) vezető rejték lépcsőt láttam (amelynek ajtaja a barokk árnyékszékével szemben van, egy fával borított ajtóféltetben).

21 A kastély fő (lakó)szintje, egyes közepes méretű felvidéki (pl. Gömör vármegyei) kastélyokra jellemző megoldással, a főhomlokzaton (az alatta lévő, alacsony alagsorhoz képest) emeletnek, míg a hátsó homlokzaton földszintnek felel meg.

termekben barokk és empire mennyezetfestés nyomai voltak feltárhatók.²² A 19. század végén egyes helyiségek falai kárpitosak lehettek, így az ún. *Kék szalon* is, melynek minden berendezési tárgya kék színű volt.²³ Az épület nyugati oldalszárnyában kapott helyet Radvánszky Béla könyvtára, melynek helyi mesterek által készített, eredeti szekrény-rendszere ma is megcsodálható. 1893-ban már 14 000 kötetre becsülték a könyvtár állományát. A parkban („Báró-kert”) állt az ún. Rákóczi-fa (vérbükk), továbbá a kiskastély (a bárókisasszonyok lakhelye), amelyet 1945 után széthordtak.²⁴

Ebben a környezetben látta meg a napvilágot Radvánszky Béla, 1849. március 1-jén.²⁵ Szülei, Radvánszky Albert és Bárczay Karolina, jómódú és ősi protestáns köznemes családból valók voltak. A sajókazai kastély és annak levéltára és könyvtári kéziratok, s bizonyára a radványi ősi lakhely is, felkelthették a gyermek Béla érdeklődését a történelmi múlt, s családja iránt. Nemcsak Radvánszky László latin kézírata, hanem a Bárczayak 1847-ben írt magyar nyelvű családtörténete is kezébe kerülhetett.²⁶ Utóbbi szerzője történetesen éppen Radvánszky Béla nagyapja, a Perén (Abaúj vm.) lakozó Bárczay

22 Az utóbb leírtak saját helyszíni megfigyeléseim. Megjegyzendő, hogy a kastélybelső, mind alaprajza, nyílásritmusa, mind díszítvényei tekintetében, olyan harmonikus barokk összképet mutat, hogy az épületen belül tartózkodva, szemlélődve, az ember feltétlenül pompás, mozgalmas későbarokk külsőt feltételez. E jóleső, lelket melengető – barokk életörömet felidéző – „belső érzettel” szöges ellentétben áll a kastély mostani külsejének rideg, jellegtelen, klasszicista (fő)homlokzati architektúrája. Egyértelmű, hogy az országrész egyik kiemelkedő műértékű barokk homlokzata semmisült itt meg, a 19. századi két nagyobb átalakítás (1830/1863) során.

23 Lévai Ákos, a sajókazai Radvánszky Béla Művelődési Ház és Könyvtár munkatársának személyes közlése, aki a kastélyban vezetőm volt. Az említett Kék szalon berendezési tárgyai közül ma már csak Munkácsy Mihály: Krisztus Pilátus előtt című művének nagyméretű metszet-reprodukcója van meg. Ennek keretleceit ma is ugyanaz a sötétkék bársonyszerű szövet borítja, mely egykor a szoba falát és berendezési tárgyait. Az Evangélikus Országos Levéltárban található Radvánszky Béla saját kezű feljegyzése 1858-ból, melyben a kastély helyiségeinek méreteit sorolja fel. *E feljegyzés szövege alább, az A.) jelű függelékben olvasható.* Ez alapján a helyiségek akkori rendelkezése (így a Kék szalon elhelyezkedése is) azonosítható lehet. Megjegyzendő, hogy a Sajókazán fennmaradttal azonos (nak tűnő) Munkácsy-reprodukciónak függött (a Radvánszky-sógorságba tartozó) gr. Tisza Istvánné hálószobájában, az ágy felett, a budai Sándor-palotában, Klósz György 1903–1905 körül készült fényképének tanúsága szerint; utóbbit közli: *Baji Etelka – Csorba László: Kastélyok és mágnások. Válogatás a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtára anyagából.* Bp. 1994. 135.

24 *H. Petkovics K.*: Falukönyv-Sajókaza i. m. 106–107. A könyvtár állományára: *H. Hubert G.*: A sajókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 18–20.; *R. Kiss István*: Báró Radvánszky Béla. Turul 24. (1906) 163.; *Szinnyei J.*: Magyar írók XI. i. m. 403.

25 Keresztelési bejegyzése a sajókazai evangélikus keresztelési anyakönyv (3. kötet, 1819–1854.) 88. oldalán, 1849/4. folyószám alatt található. A digitalizált anyakönyvi oldal megtalálható a FamilySearch adatbázisban: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-WSRY-M?-cat=205528&i=225> (letöltés: 2023. nov. 30.) A bejegyzés szerint Sajókazán, 1849. márc. 1-jén született és márc. 4-én kereszteltetett (Demeter János helybeli lelkész által) tekintetes radványi és sajókazai Radvánszky Albert úr és bárczai Bárczay Karolina asszony fia: Béla Ferenc; keresztzülei: tekintetes bárczai Bárczay Mária kisasszony és ifjabb bárczai Bárczay Ferenc úr.

26 Bárczay Ferenc kéziratának azon példánya, melyet egykor a sajókazai Radvánszky-levéltárban őriztek, jelenleg az MNL Országos Levéltárban található, P 568 törzsszám alatt: HU-MNL-OL-P 568-D-3-a. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Radvánszky család sajókazai levéltára, Lajstromozatlan iratok.] Mikrofilmen: HU-MNL-OL-X 6897. Digitál-

1. kép – Br. Radvánszky Béla 1885. körül. (Miniatűr-festmény a sajókazai Radvánszky-kastély emlékszobájában.)

Ferenc volt; aki – Viczián Zsófia kutatásai szerint – „a munka zömét valószínűleg 1847–1848 telén írta, de utóbb még újabb adatokat is beszűrt. Például Radvánszky Béla nevű, 1849 februárjában született unokáját is megemlíti.”²⁷

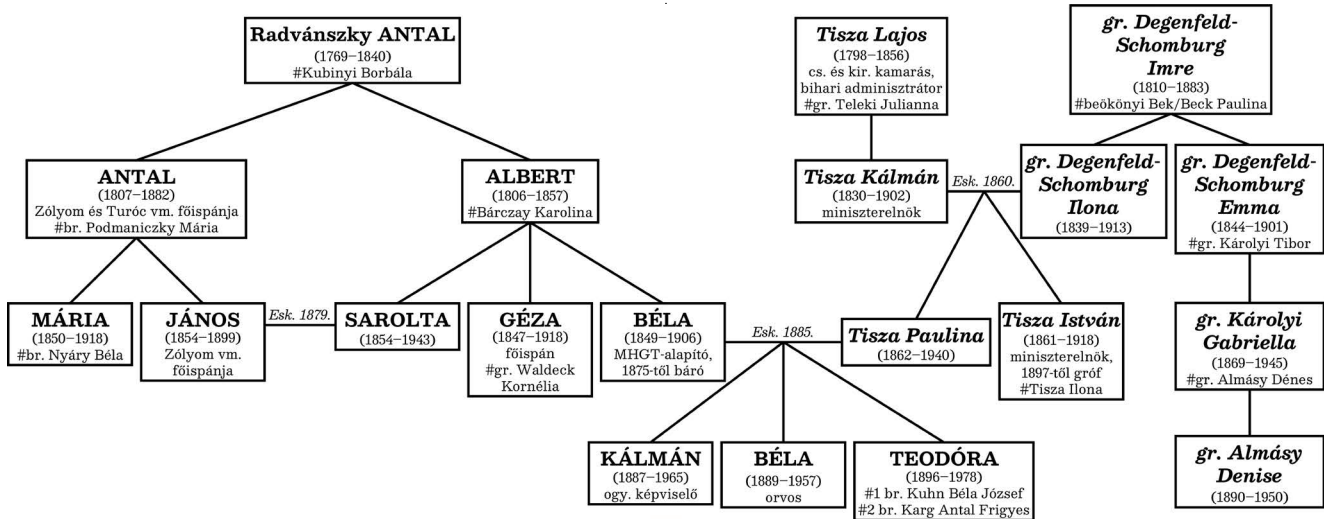
Béla nyolcéves korában veszítette el apját, és e félárvaság mind jellemére, mind későbbi munkásságára kihatott. Gimnáziumi éveit protestáns iskolákban töltötte. Tanára, Thaly Kálmán hatására fordult érdeklődése a történelem felé.²⁸ 1864–1868 között, tehát gimnáziumi éveit alatt keletkezett, „Apróbb dolgozataim” című kéziratot könyvében, főleg Turgenyev-novellák fordításai szerepelnek, de próbálkozott drámafordítással és francia írók rövid életrajzait is összeállította.²⁹ Első nyilvános irodalmi fellépése is ezekre az évekre esik. 1864-ben, Arany János Koszorújában egy elbeszélés-fordítása

lizálva (FamilySearch): <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-WSRY-M?-cat=205528&i=225> (letöltés: 2023. nov. 30.)

27 *Viczián Zsófia*: Múltat fabrikálni – egy nemesi genealógia a szocializmusból. Aetas 23. (2008) 172. (A születési idő azonban a sajókazai evangélikus anyakönyv szerint nem febr. vége, hanem márc. eleje volt; mint fentebb látható.)

28 *R. Kiss I.*: Báró Radvánszky Béla i. m. 151–152.; *Szlovikné Berényi Márta*: A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság története. 1. rész: 1883–1921. Levéltári Szemle 33. (1983) 57.

29 Hermann Ottó Múzeum (Miskolc) (a továbbiakban: HOM) – Helytörténelmi Gyűjtemény – 98.1.177. [Radvánszky Béla: Apróbb dolgozataim. 1864–1868. (Bekötött kézirat.)]

2. kép – Br. Radvánszky Béla közvetlen rokonsága.

jelent meg.³⁰ Történeti érdeklődése azonban e kezdeti időszakban is tetten érhető. Barinyay István 1753-as munkájából lefordította „*Radowánnak*”, I. András király nádorának életrajzát.³¹ Feltehetőleg a nádor és a Radvánszkyak névazonossága kelthette fel a 16 éves fiú érdeklődését.³² 1867-től már a Századokban jelentek meg történeti tárgyú írásai.³³

Budapesten, 1885. április 18-án kötött házasságot bosrosjenői Tisza Paulinával, Tisza Kálmán miniszterelnök

leányával.³⁴ Három gyermekük született: Kálmán, aki életét nagyrészt Sajókázán gazdálkodva élte le, és nem maradtak utódai;³⁵ Béla, aki orvosi diplomát szerzett és 1957-ben New York-ban halt meg,³⁶ ugyancsak gyermektelenül, valamint Teodóra, akinek br. Kuhn Bélától való leszármazottai jelenleg Brazíliában élhetnek.³⁷

Az itt bemutatott rokonsági táblán látható, hogy Radvánszky Béla nagybátyja Antal volt, aki császári és királyi kamarás, valamint Zólyom és Turóc vármegye főispánja volt.³⁸ Neje br. Podmaniczky Mária. Radvánszky Antal nemcsak nagybátyja volt Bélának, hanem az apa halála után, nevelését is részben ő irányította, az özvegy édesanya mellett.³⁹

Radvánszky Béla, a Tisza-családba beházasodva, sógora lett Tisza Istvánnak, a későbbi miniszterelnöknek, és veje Tisza Kálmánnak. 1918. október 31-én, tehát azon a napon, amikor Károlyi Mihály miniszterelnök lett, Tisza Istvánt meggyilkolták. A gyilkosság alkalmával a családból jelen volt még

30 R. Kiss I.: Báró Radvánszky Béla i. m. 152. Az elbeszélés: *Radvánszky Béla: A kerületi orvos. Turghenew Iván beszélve. Koszorú 2.* (1864) 495–496., 518–520.

31 Az eredeti életrajz: *Barinay, Stephanus: Palatini regni Hungariae bello paceque clarissimi... Nagyszombat 1753. 9–10.* Ismerteti: *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái.* I. Bp. 1891. 586–587. Radvánszky fordításának címrata: „*Radowán / Magyarország nádora I András alatt. 1056. / latinból fordította Radvánszky Béla / Pest 1865. november 30.*” Lelőhelye: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.177. (67–70. o.) [Radvánszky Béla: *Apróbb dolgozataim. 1864–1868.* (Bekötött kézirat.)]

32 Barinyay könyvében a nádor az okiratokban előforduló „Rado” névalakkal szerepel: „*Rado Palatinus Regni Hungariae IV. Sub Andrea I. Anno 1056.*” *Barinay I.: Palatini regni Hungariae i. m. 9.* Ugyanezen névalakkal veszi fel Zsoldos is. *Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301.* Bp. 2011. 15. Radvánszky kéziratában, a fordítás „címlapján” csak „*Radowán*”, míg a lefordított szöveg kezdetén „*Radowán vagy Rado*” névalakkal szerepel. Ez arra mutat, hogy a fiatal fordító, tudatosan saját családnevéhez hasonló (Radowán) alakra fordította a nádor Barinyay által közölt nevét (Rado) – ami azt az igényt vagy gondolatot fejezheti ki, hogy önmagát a nádorral törekedett rokonítani. [Megjegyzendő, hogy Zsoldos ímént hivatkozott archontológiája szerint, az 1057-ben(!) szereplő Rado-t 1066-ban Győr nembeli Ottó, majd 1067 körül Rodowan követte a nádori székben. Utóbbi neve szinte megegyezik a Radvánszky címrátában lévő „alternatív” névalakkal; azonban a Barinyaytól lefordított életrajz (tartalmi és kronológiai okokból) csakis az 1057-ben élt Rado nádorra vonatkozatható – már csak azért is, mert I. András király (akinek a Radvánszky-féle „Radowán” a nádora lett volna) 1060-ban elhunyt!]

33 Első ilyen írása a folyóirat első évfolyamában jelent meg: *Radvánszky Béla: Még két magyar magyar köriratú pecsét. Századok 1.* (1867) 425. Vö. *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái.* XI. Bp. 1906. 404.

34 Az esküvő a Kálvin téri református templomban volt. Litografált (magyar és francia nyelvű) esküvői meghívók: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.153. [Idősebb Radvánszky Béla esküvői meghívója.]

35 Kálmán (aki a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot tanult) az MHGT tagja, valamint 1935–1938. között országgyűlési képviselő is volt. *H. Hubert G.: A sajkókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 38–39., 58., 71–72.*

36 *H. Hubert G.: A sajkókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 38–39.*

37 Lásd a br. Gudenus János József által összeállított Magyar Főnemességi Adattár vonatkozó adatait: <https://macse.hu/db/gudenus/gudenus.php?lang=hu&ds=MFAT> (letöltés: 2023. nov. 30.)

38 *Szinnyei J.: Magyar írók XI. i. m. 399–402.*

39 *R. Kiss I.: Báró Radvánszky Béla i. m. 151.; H. Petkovics K.: Falukönyv-Sajókaza i. m. 101.; Zsilinszky Mihály: Emlébeszéd br. Radvánszky Béla tiszti és igazgató tag fölött. Bp. 1907. 3., 19.* Radvánszky Antal elsősorban gimnáziumi éve után mentorálta ifjú unokaöccsét (egyetem-választásában, külföldi úticéljai megválasztásában, közéleti pályakezdésében). A gyermek Radvánszky Béla nevelésére, édesanyja mellett a legnagyobb hatást valószínűleg nagyapja, Bárczay Ferenc gyakorolhatta, akinek (a fentebb hivatkozott 1858-as szoba-összeírás szerint) állandó lakosztálya volt a sajkókazai kastélyban és segített leányának a gazdaság irányításában is.

Tisza István felesége, valamint gr. Almásy Denise, a család rokona.⁴⁰ Amikor a kormány hírére vette a volt miniszterelnök megölésének, küldönc útján részvétüket fejezték ki, amire az akkor már szintén jelenlévő ifj. Radvánszky Béla elutasítóan felelt: „Ezt pedig nem köszönjük meg!”⁴¹ Tehát azokban a vészterhes napokban Radvánszky Béla gyermekei, mint rokonok, a Tisza-család gyászában osztoztak.

Részint közéleti pályafutásának, részint bizonyára neje bárói rangjának köszönhetően Radvánszky Antal, hogy 1875. október 3-án bárói rangemelésben és címerbővítésben részesült. Ebbe unokaöccseit, Gézá és Bélát is belefoglalták. Az eredetileg hagyományoszerűen kék mezejű Radvánszky-címer pajzsmáza vörösre változott és a pajzsalakot farkába harapó sárkánnyal vették körül. A takarók színe is változott.⁴² Nem kétséges, hogy ezek a módosítások a bárói ranggal hozhatók összefüggésbe; ti. a bárók vörös pecsétviasz használatához fűződő jogát jelenítheti meg a vörös máz; míg a sárkány a Sárkányrendre utal, melynek tagjait az ország báróival egyenrangúnak tekintették.

Habár azt hihetnők, hogy némi vagyon vagy befolyás, a rangdíj és az okiratok kiállításai illetékének kifizetése,⁴³ önmagában elégséges lehetett a dualista korszakban, egy bárói rangemelés eléréséhez, ez nem feltétlenül volt így. Voltak bizonyos, informális feltételek is (már a korábbi időkben is), amelyeknek meg kellett felelniük azon folyamodóknak, akik régebbi nemességgel bírtak. A király iránti hűség és közéleti vagy katonai szolgálat mellett, előmozdító tényező lehetett

40 A rokoni kapcsolatok leírásához, valamint a közölt rokonsági tábla összeállításához elsősorban br. Gudenus János József Magyar Főnemesi Adattárát használtam: <https://macse.hu/db/gudenus/gudenus.php?lang=hu&ds=MFAT> (letöltés: 2023. nov. 30.); továbbá a Radvánszky-család következő ismertetéseit: Magyar Nemzeti Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 407–408.; Kempelen Béla: Magyar nemes családok. IX. Bp. 1915. 26–29.; Gudenus János József: A magyarországi főnemesesség XX. századi genealógiája. III. Bp. 1998. 155–158.

41 gr. Tisza Kálmán: A Tisza-család krónikája. Bp. 2019. 221., 223.

42 HU-MNL-OL-K 19-1. (191–194. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Királyi könyvek.] A címerleírás megtalálható a Magyar Nemzeti Zsebkönyvben is: Magyar Nemzeti Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 407. Radvánszky Béla hagyatékában található egy címerfestmény, mely valószínűleg a címertervezési folyamat során készülhetett: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.208. [A Radvánszky-család kézzel festett címere.] (A festmény alatt Radvánszky Béla saját kezű címirata: „Sajó-Kazai és Radványi Báró Radvánszky család címere”). Meglátásom szerint ez a kissé elnagyolt, de értő kézzel valló ábrázolás, esetleg Radvánszky Béla (vagy egy általa felkért, vidéki festő) keze munkája lehet, és egy ehhez hasonló kép szolgálhatott mintául a bárói diploma (magasabb minőségben dolgozó) címerfestőjének. Joggal feltehetjük, hogy a fő-adományos Radvánszky Antal, a család heraldikában legjáratosabb tagját, Bélát kérte fel a bárói címer megtervezésére. Ebben a címerben tehát (akár közvetlenül, rajzolóként, akár csak eszméileg) Radvánszky Bélának a saját családi címeréről alkotott elképzelését szemlélhetjük.

43 Marciányi György: Nemesség. Kézi könyv nemesi ügyekben. Bp. 1886. 23–27.; Kempelen Béla: A Nemesség. Útmutató az összes nemességi ügyekben. Bp. 1907. 46–51.; Ölyvedi Vad Imre: Nemességi könyv. Szeged 1930. 325., 347–351. Megjegyzendő, hogy míg Radvánszky Antal díjmentesen kapta a báróságot, addig unokaöccsei (Géza és Béla) „egyenkénti díjközelezettség fenntartása mellett”. Sz. n.: Radvánszky Antal főispán [...]. Pesti Napló, 1875. október 9. (esti kiadás).

3. kép – A Radvánszky-család bárói címere. [Hermann Ottó Múzeum (Miskolc) – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.208.]

a reprezentatív lakhely,⁴⁴ a főnemesi házastárs (vagy rokonság),⁴⁵ illetve a család régi nemességének, sok századra visszanyúló történetének dokumentálása is.⁴⁶

Érdekes analógiául kínálkoznak azon családok, melyek nemesi rangról közvetlenül grófi méltóságra emelkedtek ebben az időben – mint például a Csekolics, a Péchy és a Vignyázó család. Közülük a Péchy és a Vignyázó család esetében,

44 Pl. a Podmaniczky-család 1782-es bárói rangemelése, részben aszói kastélyépítésüknek is tulajdonítható. Virág Zsolt: Pest megye kastélyai és kúriái. (Magyar kastélylexikon I.) Bp. 2001. 23.

45 Pl. erzsébetvárosi Lukács György (cs. kir. kamarás és volt miniszter) gyermekei is anyjuk, báró Perényi Marjorie révén kaptak bárói címet 1912-ben. Ferenc József ugyanis a „Perényi család magyar bárói méltóságát és »Perényi« előnevét” a házaspár gyermekeire ruházta át (valamint címerüket is megváltoztatta). A királyi elhatározás, valamint oklevél a Királyi Könyvekben: HU-MNL-OL-K 19-5. (691., 879–881. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Királyi könyvek.] Vö. Magyar főrangú családok. Szerk. Kempelen Béla. Bp. 1931. 156–158.

46 Érdekes, hogy a Történelmi Társulat Zólyom vármegyei kirándulása éppen a Radvánszkyak bárói rangemelése előtti évben volt. Ekkor tehát Radvánszky Antal (Zólyom vármegyei főispán) és Béla, még mint köznemesek látták vendégül Radványban a tudósokat – akik ott sok nevezetes történeti emléket találtak. Ugyancsak nem sokkal a bárói rangemelés előtt (az 1870-es évek első felében) készülhetett az a hatodizigleni ősfai is, melyet alább, a B.) jelű függelékben közlünk.

valószínűsíthető, hogy a rangemelés a főrangú házastársakra való tekintettel történt,⁴⁷ de a Vigyázók esetében, a kamarási méltóság elnyerése után következett csak a grófi rang adományozása.⁴⁸ Magyarán: a rangos rokonság nem feltétlenül lett volna elegendő a grófi rang megszerzéséhez, ha nem lett volna a kérvényező elég régi nemes önmagában is – amit a kamarási *őspróbával* lehetett igazolni.⁴⁹ Így bizonyára nem véletlen, hogy kb. fél évvel a bárói cím elnyerése előtt adott ki Zólyom vármegye, *hiteles ősfát*, Radvánszky Béla részére.⁵⁰ Hogy az efféle őspróba letétele a Radvánszkyak számára nem okozott nehézséget, mutatja Radvánszky saját kezű, hatodizigleni ősfája is, melyen csupa régi jó magyar nemes családot találunk.⁵¹ [*Ezen ősfát lásd alább, a B.) jelű függelékben!*]

47 A Péchyeket 1810-ben (tehát nem a dualista korszakban) emelték grófi rangra, József (1786–1820) személyében; akinek neje gróf Fáy Anna volt. Vigyázó Sándor (1825–1921) 1895-ben lett gróf, neje báró Podmaniczky Zsuzsanna. Csekonicus János (1809–1880) 1864-ben kapott grófságot, neje báró Liphay Leona volt. Magyar Nemzeti Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérváthy László – Szinyei József. Bp. 1888. 74., 190–191.; *Kempelen B.*: Magyar nemes családok i. m. VIII. 245.; *Vargha Zoltán*: Gróf Vigyázó Sándorné báró Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923) életrajza. Bp. 1931. 114.

48 Vigyázó Sándor eredeti ősfája jelzet nélkül az MTA Kézirattárában (a Podmaniczky és Vigyázó családok iratai közt) található, hitelesítve: Bp., 1884. nov. 25–29. Vö.: A Podmaniczky-Vigyázó család és a Magyar Tudományos Akadémia. Szerk. Papp Gábor György. Bp. 2008. 14.

49 Előadásomban még határozott állításként hangzott el, hogy a három nevezett család (Csekonicus, Péchy, Vigyázó) grófi rangjának főszerező férfitagja, a rangemeléskor császári és királyi kamarás volt. [Ezzel próbáltam alátámasztani *vélekedésemet*, hogy egyes, nemességgel eleve bíró családok főnemesi rangemelésük, a főrangú házastársak mellett, a régi és tiszta nemesség ill. udvarképeség (kamarási) őspróbával való bizonyítása is előmozdító tényező, sőt feltétel lehetett.] A *vélekedést megalapozó állítás azonban téves!* Péchy József 1820-ban, tehát jóval a grófság (1810. évi) elnyerése után lett kamarás. Csekonicus János viszont sosem lett kamarás; csak unokái kapták meg ezt a méltóságot (Csekonicus Sándor és Iván 1902-ben, Pál pedig 1908-ban). Tehát a felsorolt grófok közül „egyedül gr. Vigyázó Sándor lett kamarás a grófi rangemelés megelőzően” (1885-ben). Ezen adatokat, valamint az idézett következtetést, kiváló tagtársamnak, Gudenus János Józsefnek köszönöm. Vö.: *Szluha Márton – Vásárhelyi Miklós*: Magyar császári és királyi kamarások ősfái (1740–1918). I–III. Bp. 2005–2013. Radvánszky Béla 1882-ben lett kamarás (*Szinyei J.*: Magyar írók XI. i. m. 403.) és Antalt is csak 1882-ben (azaz halála évében!) kezdik el kamarásként emlegetni a hírlapok (valószínűleg Bélával egyszerre folyamodtak az „aranykulcsért”). Ezek szerint a Radvánszkyak szintén nem voltak kamarások a bárói méltóság elnyerésekor; viszont Bélának a kamarásihoz hasonló ősfája, keltezése alapján, a bárói rangemelés előzménye lehetett (ti. akár a régi nemesség, vagy tiszta nemesvérűség igazolásául is szolgálhatott, a folyamodványhoz csatolva). Hogy a főnemességi oklevelek kibocsátásakor milyen formális és informális követelményeket támasztottak a leendő adományosokkal szemben, az leginkább az okleveleket kiadó szervek iratanyagaiból volna megállapítható; melyek kutatásával azonban eddig nem foglalkoztam. Az előadásom elhangzott téves állításért elnézést kérek!

50 Az okmány megtalálható a sajkóközi Radvánszky-kastély kiállításán (bekeretezve függ az előteremben). Kelt Besztercebányán; hitelesítette Grünwald Béla (Zólyom vm. alispánja) 1875. márc. 12-én és Radvánszky Antal (Zólyom vm. főispánja) 1875. márc. 14-én. Az iratot Zólyom vármegye, valamint Radvánszky Antal viaszpecsétjével erősítették meg. (Ez az ősfá az apai ágon négy, az anyai ágon pedig három izre terjed.)

51 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209.1. [Radvánszky Béla ősfája.]

Ez hagyatékában számos rokon család részletesen kidolgozott családfája között található,⁵² ami arra mutat, hogy vagy egy alaposan előkészített őspróba előmunkálatáról lehet szó, vagy esetleg egy teljes rokonságot felmutatni szándékozó, nagyobb szabású genealógiai közlemény anyaggyűjtéséről.⁵³

Miután Radvánszky Béla a pesti Tudományegyetemen jogi képzettséget szerzett, európai körutat tett, hazatérve pedig elindult azon a tudományos és közéleti pályán, melynek eredményeként őt a szakirodalom, családja *legjelesebb* tagjaként tartja számon.⁵⁴ Politikai, tudományos, egyházi vonalon, társadalmi szervezetekben és a gazdasági életben, egyaránt tevékenykedett. Közéleti pályájának csúcsa a koronaőri méltóság elnyerése volt, 1894-ben. A tudományos közéletben, bár az MTA és MTT berkeiben is jeles szerepet töltött be – elannyira, hogy neve még az Akadémia lehetséges elnökeként is felmerült⁵⁵ – mégis az MHGT megalapításával és vezetésével örökítette meg nevét. 1886-tól az evangélikus egyház egyetemes gyámintézetének világi elnöke volt; tehát egyházi vonalon az árvaságra jutottakat kívánta segíteni, hiszen gyermekként ő is átélte az árvák sorsát. Zólyom vármegyei főispánként a Felföld számos társadalmi együletének lett tiszteletbeli tagja és egyéni érdeklődése is sok társulat részesévé tette. Gazdasági téren lőtenyésztéssel és szénbányászattal foglalkozott. (A sajkóközi szénbányákat a Radvánszkyak már a 18. század vége óta művelték.)⁵⁶

Mi volt tehát Radvánszky Béla? Mely skatulyába férne ő bele? Régi nemes, új báró, főispán, főrendiházi és képviselőházi tag, egyházi tisztségviselő, koronaőr, tudós, földbirtokos, (bánya)iparos, irodalmár, császári és királyi kamarás és valóságos belső titkos tanácsos – vagy épp az MHGT elnöke?

Nem ezek a címek jellemzik őt: a címek csak következményei az ő jellemének, identitásának; abból fakadnak s abba térnek vissza. Céljait, lehetőségeit a származás, a családi

52 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209. [Radvánszky családfával kapcsolatos feljegyzések.]

53 Mivel az ősfá mellett voltak, valószínűbbnek tűnik, hogy ennek készítéséhez kapcsolódtak a jegyzetek; azonban feltűnő, hogy sokkal több adatot tartalmaznak, mint ami az ősfá összeállításához szükséges volt.

54 *Tarcai Béla*: Egy nemesi család fényképei. In: A Hermann Ottó Múzeum évkönyve XXVII. Szerk. Szabadfalvi József – Viga Gyula. Miskolc 1989. 263.

55 Miután br. Eötvös Loránd lemondott, az MTA 1905. nov. 28-án választott új elnököt Berzeviczy Albert személyében (a lemondott elnök mandátumának erejéig, azaz 1907 márciusáig). E választás alkalmával Berzeviczy 35, br. Radvánszky Béla 11, Fraknói Vilmos 2 és Kautz Gyula (akkori alelnök) 1 szavazatot kapott. A választás, az akkori szabályoknak megfelelően, „titkos szavazással s minden előleges jelölés nélkül” történt. Ezért nov. 17-én a választásra jogosultak előzetes gyűlést tartottak, amelynek „nem lehetett semmi más célja, mint hogy az egyes pártok tájékozódjanak erejükéről s tán ez volt az oka, hogy a gyűlés oly népes volt, mintha szavazásra is” sor került volna. A választással foglalkozó újság-példányok megtalálhatók Radvánszky Béla hagyatékában: Evangélikus Országos Levéltár (a továbbiakban: EOL) – VIII – 086. (31. doboz, „Báró Radvánszky Béla működéséről emlékező Hírlapok. Gyűjti saját maga.”) [Evangélikus Országos Levéltár, Irat-hagyatékok, Radvánszky Béla báró, történész hagyatéka.] Az idevágó cikkek: Sz. n.: Az Akadémia elnökválságához. Az Ujság, 1905. november 17. 13. Sz. n.: Elnökválasztás az Akadémián. Magyar Szó, 1905. november 29. Lásd még: Sz. n.: Az Akadémia új elnöke. – Berzeviczy Albert. Az Ujság, 1905. november 28. 16.

56 Ezt az életrajzi „átkötést” *Szinyei J.*: Magyar írók XI. i. m. 402–406. és *H. Petkovics K.*: Falukönyv-Sajókaza i. m. 101–113. alapján készítettem.

eszmeiség, az egyéni jellem és az elért tisztségek együttese határozza meg.

Ha emberi vonásait tekintjük, visszahúzó, elvonulásra, elmélyültségre hajló, de éles szemű és élénk elméjű embert látunk, nagy műveltséggel, tettvágygal, ambícióval. Szellemessége társasági sikereket hoz számára, és naplójának tanúsága szerint magánéletét házassága előtt túlnyomó részt a hölgyekkel folytatott érintkezés, udvarlás tölti ki.⁵⁷ Politikailag aránylag liberális eszméket vall – például támogatja a keresztény-zsidó vegyes házasságot⁵⁸ – de látja a kiegyezési műhibáit, és társadalmi osztályának romlása felett aggódik; ám nem parttalanul, hanem az analitikus tárgyilagosságával és előrelátásával.⁵⁹ Tudósként az anyaggyűjtő típusba tartozik, akinek művei hatalmas forrásbázison alapulnak, és az ő elméjében kétségkívül kivételes tudássá formálódott ez a nyersanyag; de épp a tudás mértéke tette lehetetlenné számára, hogy mindezt kiírja magából. Megjelent műveinek lajstromából, valamint kézírataiból, céduláiból látható, hogy a nemesi életmód, tárgyi környezet, udvari kultúra, szakácsművészet, archontológia, középkori nemzetségi és újkori nemesi genealógia és birtoklástörténet, egyaránt érdekelte. Fő műve, a *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*,⁶⁰ igen részletes leírásokat nyújt a korabeli nemesi életmódról, ruházkodásról, bútorzatról, mégis tartalmilag nem kellően strukturáltak, sőt befejezetlennek hat.⁶¹ Nagy hátránya a mai olvasó számára, hogy ábrákat, rajzokat egyáltalán nem tartalmaz – ami főleg a viselettörténeti részeket teszi nehezen érthetővé. Azt hiszem, a múlt az ő lelkében olyan élő, eleven és teljes volt – hogy az leírva épp ezért nem lehetett teljes. Amiként valaki önéletrajzot ír – mindegy, hogy hány oldalon – próbálkozása feltétlenül elégtelennek bizonyul, hiszen az élet teljességét képtelen rögzíteni; azonképpen Radvánszky, éppen, mert mindent tudott témájáról, hiába is fogott annak leírásába, hiábavaló volt minden igyekezete: azt a teljességet, amit ő lelkében átélt, felépített, ember nem rögzítheti.

A mintaszerűen összeállított, kétkötetes okmánytár azonban monumentális emlékműve az ő gyűjtőmunkájának, ahonnan tudását merítette, s amely számos irattípusa és adatgazdagsága révén, a magyar kora újkor tanulmányának szöveggyűjteménye és a nemesség kutatóinak kincsesbányája.

Radvánszky tudományos műve rámutat a történeti segédtudományok valódi erősségére. A segédtudományok látszólag jelentéktelenek, mert *jelentéktelen léptékű* tárgyakkal (egy

57 *Szűcs Krisztina*: Radvánszky Béla eddig ismeretlen naplója (1872–1873), valamint olaszországi utazónaplója 1871-ből. In: A Hermann Ottó Múzeum évkönyve XLIV. Szerk. Veres László – Viga Gyula. Miskolc 2005. 656–659.
58 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (23. o.; Bp., 1883. dec. 11-i bejegyzés.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

59 *Tarcai B.*: Egy nemesi család fényképei i. m. 265.

60 *Báró Radvánszky Béla*: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I–III. Bp. 1896–1879.

61 A mű feldolgozó jellegű részében (vagyis az első kötetben) több fontos témakörrel (így pl. a temetkezési szokásokról) nem ír semmit; fejezetei pedig csak laza logikai kapcsolatban (sőt, végül szinte rendszertelenül) követik egymást; szemben pl. Kővári László szigorú logikai rendben tartott munkájával. *Kővári László*: A magyar családi s közéleti viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korából. Pest–Kolozsvár 1860.

családokkal, személyekkel, egy-egy oklevéllel, pecséttel, jelenséggel, nézőponttal) foglalkoznak – tehát átfogó elméletek felállítására *látszólag* nem alkalmasak. Mégis, a segédtudományi vizsgálati módszer aprólékos jellegéből fakad, hogy ezen a területen, egy jól megalapozott munka, elvéülhetetlen marad.

Ha tehát a tárgyalás, a feldolgozás terén hagyott is dolgozni valót Radvánszky az utókorra, megállapításai nehezen támadhatók, mert a feldolgozott forrástömeg a kritikust agyonlapítja. Műve sosem avulhat el, mert valóságos forrásokon alapszik.

Ehhez képest jóval kellemetlenebb helyzetben vannak azok, akik pár gyatra, töredékes forrásból, különféle hipotézisek egymásra halmozásával, átfogóbb elméletek felállítására törekszenek. Elegendő egy paradigmaváltás, egy pár forrás hi-telességének megkérdőjelezése az elmélet bukásához. A földhözragadt, a „tényhez ragadt” segédtudományok megállapításai – minthogy azok tényszerűen megalapozottak – sokkal kevésbé támadhatók.

Nem szólok most azokról a tudósokról, akik Radvánszky keze alatt tették meg első lépéseiket, és azokról a művészekről, akiknek ő mecénása és barátja volt.⁶²

Csupán életének utolsó jelentős munkáját, a Héderváry-oklevéltárát eleveníteném fel, melynek előszavában munkatársam, Závodszy Levente, így emlékezett Radvánszky Bélára:

„Elköltözött sorainkból az a férfiú, akit csak tisztelni, becsülni és szeretni tudott az, akit a sors kegye körébe vitt. Áldott emlékét hirdesse a hálás kegyelet szava e munka kezdetén is, melyen oly hév lelkesedéssel dolgozott. [...]

Felejthetetlenek e kedves napok emlékei! Azt az ügyszere-tetet, mellyel egy-egy érdekes oklevélén csüggött, azt a lelkiismeretes munkát, mellyel minden darabot át- meg átvizsgált, azt a diplomatikai s paleographiai tudást, melynek fényével a kétes helyek megvilágítást nyertek s azt a történelmi érzéket, mellyel a változatos múltba behelyezkedett s életre keltette, szemeink elé idézte, – leírni nem, csak csodálni s bámulni lehetett. Szelíd humorral, kedélyesen üdvözölte a »személyes ismerősöket«, amint az oklevelek során előkerültek. Velük

62 *H. Hubert G.*: A sajkókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 32–36. ismerteti a Radvánszky „keze alól” indult történetkutatók körét (Baros Gyula, Dézsi Lajos, Rugonfalvi Kiss István, Szentpétery Imre, Závodszy Levente) és a sajkókazai szellemi műhelyhez fűződő kapcsolatukat. Hasonlóképpen volt egy művészekből álló kör [Munkácsy Mihály, Pataky László (Munkácsy tanítványa), Vajda Zsigmond (Lotz Károly tanítványa)], akik Radvánszky barátai (illetve munkatársai) voltak. *Tarcai B.*: Egy nemesi család fényképei i. m. 264., 269. Munkácsyval való kapcsolatát, valamint társasági megnyilvánulásait jól jellemzi a „Munkácsy-toast” esete is. 1882. febr. 19-én (Bp.) írja naplójába: „A casinoban ma Munkácsy Mihály tiszteletére egy nagy lakomát rendeztünk. Engem is megszállt a jókedv és az ebéd vége felé felkelve – Munkácsy toastjára válaszul – következőket mondtam: »Ünnepelt vendégünk azt mondá végszavaiban, hogy ő ösökkkel nem dicsekedhetik. Pedig ki Raphaelt, Rubenst, Tiziant számíthatja ősei közé, annak igen régi családja van, és ezen dicső ösök méltó utódáért, ünnepelt vendégünkért ürítem poharam.« Mondhatom, hogy viharos tetszés követte mondásomat, annyira tetszett, hogy ebéd után majdnem sorra jöttek gratulálni a jelenvol-tak.» Másnap pedig, szokott humorával, ezt írja: „Még ma is beszélnek teg-napi mond toasztomról. Még megérem hogy ezen csekélységért, a hír szár-nyára vesz.” HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (55–56. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

élt, velük örvendett s szomorkodott. Benyomásait legott papírra [...] vetette. Minden ízében magyar lelke rezignáltan merengett el egy-egy magyar intézmény pusztulásán. [...] Ha meg fellángolt a Héderváryak régi virtusa, lelkével tolla is szárnyalt.⁶³

„Az idő akkoron szép folyással vala.” – olvassuk Arany-nál. Sajátságos rendülést érezhet lelkében az ember, hogyha a régi okmányokat forgatva, felidézi azokat a szép napokat, melyeket megörökítenek. Mert nemcsak vér és szenvedés volt a magyar múltban! Ahogy a nap fénye belerakódik a fák kérgebe, és téli tüzelőként visszazugározza melegét, úgy árad a régi fakult írások közül is régi verőfényes napok melege reánk, és azért rendül meg lelkünk, mert átérezzük azt a hatalmas jótéményt, amelynek az írások tanújelei: nemzeti, családi és egyéni megmaradásunkat – azt a kegyelmet, mely léteznünk és remélnünk enged!

Talán a családkutatónak, s így Radvánszky-nak is, külön jutalma, hogy ha meghal is: őseihez tér meg csupán. Azokhoz, akikkel már a földön együtt élt, lélekben.

*

Hogy milyen szerepet játszott br. Radvánszky Béla az MHGT megalapításában, azt leghitelesebben az ő saját szavaival lehet bemutatni. Kiváló forrás ehhez naplója, valamint az ahhoz kapcsolódó dokumentumok, melyeket most ismertetni fogok, néhány végkövetkeztetéssel kiegészítve. Mostantól tehát Radvánszky Béla saját szavai következnek.⁶⁴

[Budapest, 1882.] Jan 9.⁶⁵

Ma Nagy Imrével, b. Nyáry Albert és Deák Farkassal conferenciát tartottam az alakítandó „Heraldikai Társaság” ügyében. Kifejtettem nézeteimet és felolvastam az általam még 1878ban⁶⁶ fogalmazott alapszabály és ügyrend tervezetét. Egy pár csekély módosítással elfogadták azt. Megállapodtunk abban is hogy néhány nap múlva kiket hívunk meg egy szélesebb körű tanácskozmányra.

63 br. Radvánszky Béla – Závodszy Levente: A Héderváry-család oklevéltára. I. Bp. 1909. V–VI.

64 Az alábbi forrásokat betűhíven törekedtem közreadni. Az eredetileg írt betűk közül azokat, amelyeknél hosszú helyett rövid ékezet szerepelt (vagy megfordítva) a mai helyesírásnak megfelelőre cseréltem. A feltétlenül szükséges kiegészítéseket (pl. némely rövidítések feloldása, „tollban maradt” betűk, logikailag kikövetkeztethető keltezési helyek) szögletes zárójelbe írtam. Az eredeti (gyakorta hibás) központosítást hagytam meg. Egyes archaikus alakokat (pl. kevésbbé, lessz, spragistikát) szintén változtatlanul hagytam. A szavak egybe- és különírásának mai szabályait alkalmaztam. A régies „cz” betűalakot mindenütt „c”-re cseréltem. A kiemelések Radvánszkytól valók (általában aláhúzással jelölve). Az egyes naplóbejegyzések forráshivatkozását az illető bejegyzés (elején lévő) dátumánál, lábjegetben adtam meg.

65 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (6. o.) [Bárá Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

66 Radvánszky Béla tehát 1878-ban, azaz 29 éves korában kezdett el komolyabban foglalkozni az MHGT megalapításának gondolatával. Vö. *Radvánszky Béla: Emlébeszéd Deák Farkas r. tagról*. Bp. 1895. 14. Az Alapszabály-tervezet egyik korai változatát 1880. jan. 28-án készítette Radvánszky; ennek végére a következő megjegyzést írta: „A tervezetet először 1878 július 22-én fogalmaztam.” HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 17. recto) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Radvánszky Béla iratai, Genealógiai és Heraldikai Társasággal kapcsolatos iratok]

Budapest 1882 jan 12.⁶⁷

A heraldikai társaság ügyében tartandó értekezletre ma délutánra meghívtam és megjelentek: Nagy Gyula, Dr. Thalóczy Lajos, Dr. Czobor Béla, Ipolyi Arnold, Szilágyi Sándor, Pesty Frigyes, Csontosy János, Dr. Fejérpataky László, Nagy Imre, Deák Farkas, b. Nyáry Albert. Kimentették magukat Dr. Pauler Gyula, Horváth Árpád, Szabó Károly, b. Nyáry Jenő, Majláth Béla és Nagy Iván betegek, Henszlmann Imre nem jött el. Fraknói Vilmos pedig egy levelet küldött melyet akkor kaptam midőn az értekezlet már elkezdődött.

Az értekezlet eredménye az lett hogy a jelenlévők nagy többsége elismerte szükségét egy „Heraldikai és Genealógiai Társaság” alakításának [...] és engem Nyáry Bercit,⁶⁹ Nagy Imrét, Deák Farkast és Szilágyi Sándort bízott meg a közönséghez intézendő felhívás szerkesztésével⁷⁰ és kellő számú tagok toborzásával. Ha kétszáz tagot sikerül szereznünk akkor azután megalakulunk.

Értekezlet után felbontottam Fraknói levelét mely következőleg hangzik:

Méltóságos Bárá úr!

Köszönettel vettem Méltóságod szíves meghívását.

De, habár őszintén érdeklődöm minden tudományos mozgalom iránt, elfoglaltságom és a specialis képzettség hiánya nem engedi, hogy az alakítandó heraldikai társaság működő tagjai közé lépjek.

Sőt, őszintén bevallva, ily társaság alakítását indokoltnak nem tarthatom. Meg vagyok győződve afelől hogy akár az Akademia akár a Tört. Társulat a heraldika körébe vágó bármily indítványt vagy vállalatot szívesen karolna fel, sőt amennyiben szükséges, külön állandó bizottság alakítása által előmozdítani kész volna.

Talán néhány év előtt ily társaság létesítését azzal lehetett volna indokolni hogy az Akademia a heraldikát elhanyagolja. De ma mikor a Tört. Bizottság egy heraldikai kézikönyv létesítésére ezreket áldoz, – erre azzal válaszolni, hogy a heraldika tudományos művelését az Akademia kezeiből kiveszik: azt hiszem kissé különös.

Végre szabadjon megjegyznem hogy a mi körülményeink között a tudományos téren működő erőknél inkább ös[s]

67 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (7–10. o.) [Bárá Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

68 E helyen az eredetiben a „szükségét” szó (téves megisméltése) szerepel. 69 Érdekes, hogy Radvánszky br. Nyáry Albertet többször becenéven említi (pl. az alább közölt, 1883. jan. 21-i naplóbejegyzésnél is); úgy tűnik, hogy közel álltak egymáshoz, így nem meglepő, hogy a Turul indulásakor ő lett az első szerkesztő. (Fejérpataky nevét, míg Nyáryval együtt szerkesztették a folyóiratot, mindenkor másodikként tüntették fel.) Vö. R. Kiss I.: Bárá Radvánszky Béla i. m. 152., 157. Radvánszky és Nyáry nem csak barátok, de másodfokú unokatestvérek is voltak (lévén mindketten Kubinyi Gáspár és Wathay Zsuzsanna dédunokái), valamint Nyáry Béláné Radvánszky Mária (1850–1918) személyén keresztül távoli sógorságban is álltak. Magyar Nemzetiségi Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyi József. Bp. 1888. 381–382., *Kubinyi Miklós: A felső-kubíni Kubinyi család leszármazása*. Bp. 1906. 386–387. (Általában elmondható, hogy a Podmaniczky, Prónay, Radvánszky, Róth, evangélikus vallású nemes családokat, sokszoros rokoni-sógori kötelék fűzte össze.)

70 A nyomtatott felhívás Budapesten, 1882. febr. 10-én kelt. Erre vonatkozó napló-bejegyzést nem találtam (vagy elkérülte figyelmemet). A felhívás szövege alább, a C.) jelű mellékletben olvasható.

zpontosítására, közös tervszerű munkásság fejlesztésére kel-
lene hatni, mint azok szétforgácsolására.

Kötelességemnek tartottam ezen individualis felfogáso-
mat Méltóságoddal közölni. Mivel azonban nem érzem ma-
gamat arra hivatva hogy a tervezett társaság létesítésének
megakadályozására vállalkozzam: az alakuló gyűlésen ter-
mészszerűen meg nem jelenhetek.

Fogadja egyébként kiváló tiszteletem kifejezését
Budapest 1882. január 12
Fraknói Vilmos

Az a különös szó kissé bosszantott.

Általában véve az egész levél túlságos önhittség, idea pri-
vilegium és hatalomvágy kifejezésének látszik.⁷¹

Budapest 1882 jan. 13.⁷²

Ma a következő választ írtam Fraknóinak:
Nagyságos Úr!

Öszintén sajnálom hogy a tegnapi értekezleten nem volt
szerecsém.

Ha részt vesz, meggyőződött volna arról hogy a tervezett
„Heraldikai Társaság” korántsem akar a Tört. Társulat még
kevésbé az Akadémia ellenlába lenni, sőt az sincs szándé-
kában hogy az Akadémia vagy a Tört. Bizottság fényét homá-
lyosítsa és legkevésbé sem kívánja az Akadémia kezéből va-
lamilyik tudomány művelését kivenni.

Az Akadémiát, illetőleg annak történelmi bizottságát, ti-
zenöt év előtt sem érthette azon vád hogy a magyar történel-
met vagy a tört[énelmi] források kutatását elhanyagolta volna
– és mégis megalakult a Tört. Társulat. Ennek sem volt szán-
dékában a történelem művelését az Akadémia kezéből kivenni
– az erőket sem forgácsolta szét, sőt ö[s]zpontosította és új
erőket is vont működési körébe. Általában véve eddig ered-
ménnyel működött úgy a forráskutatások mint a történetiro-
dalom népszerűsítése körül, anélkül hogy az Akademiának
bármiben is kárára lett volna.

Hasonló szempont alá esik nézetem szerint a „Régészeti
Társulat” is.

A mostan tervezett harmadik társaság a heraldika, dip-
lomatika, paleographia, spragistika és a genealogia okleve-
les alapon való művelését és terjesztését célozza, egy alapí-
tandó folyóirat által.

Ezen folyóirat szükségét azzal is indokolhatom, hogy pél-
dával egyes családok története és leszármazása egy folyóira-
tunkban sem közölhető. A „Századok”⁷³ unalmasnak és nem
oda valónak találják, a Tört[énelmi] Tár sem erre van hivatva.
Egy-egy szép címer, színes hasonmásban, az sem igen talál

71 Fraknói Vilmos 1873-tól az MTA rendes tagja volt; 1879. máj. 22. – 1889
májusa között pedig az Akadémia II. osztályának főtitkára (majd 1889-től
ezen osztály másodelnöke) lett. Lásd: Magyar Katolikus Lexikon (online
változat), „Fraknói Vilmos” címszó: <https://lexikon.katolikus.hu/F/Fraknói.html> (letöltés: 2023. nov. 30.). Az MTA II. osztályának neve 1882-ben
„Philosophiai, társadalmi és történelmi tudományok osztálya” volt. Magyar
Tudományos Akadémiai Almanach csillagászati és közönséges naptárral,
MDCCCLXXXII-re. Bp. 1882. 72.

72 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (10–15. o.) [Báró Rad-
vánszky Béla kéziratoss naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

73 Az eredetiben: „Századok”.

helyet, sőt a pecséteknek nagyobb tömegben való közlését is
– igen gyakran gátolják a pénzügyi tekintetek. Az érdekes
oklevél-hasonmásokkal és ezeknek speciális oklevéltani ma-
gyarázatával ép[pen] így vagyunk.

Gondolkoztam volt azon is hogy ezen célok elérésére egy
folyóiratot alapítsak,⁷⁴ miután azonban meggyőződtem arról
hogy egy ilyen folyóirat tartósabb életre és nagyobb elterje-
désre, jelen irodalmi viszonyaink között csakis társulás alap-
ján számíthat – tervbe vettem az említett társaság létesítését.

A heraldikai társaság által elérendő második fő cél pedig
az hogy a hazánkban nagyon is elterjedt gothai almanachok-
kat a könyvpiacról leszorítsa és egy időközönként megjelenő,
biztos adatokra támaszkodó és pontosan szerkesztett nemze-
dékrendi zsebkönyv kiadása által, a gothai almanachok he-
lyett is magyar könyvet adjunk a közönség kezébe.

Ha egyébiránt az Akadémia illetőleg annak Tört. Bizott-
sága feladatának tekinthetné – egy említett irányú folyóirat
alapítását és egy magyar nemzedékrendi zsebkönyv kiadását
– ezen esetben szívesen felhagynék a tervezett társaság léte-
sítésével, annál is inkább mert sokkal kevesebb fáradsággal
lehetne a kitűzött célokat elérni.

Végezetül meg kell még jegyezniem azt miszerint tudom
hogy a Tört. Bizottság egy címertani kézikönyvet ad ki. Mi-
után ezáltal mód lesz adva arra hogy ezen eddig elhanyagolt
tudományt könnyebben el lehessen sajátítani, bizonyára több
művelője fog akadni. Ennélfogva részemről semmi különös
nem látok abban – valamint az értekezleten megjelent társaim
sem láttak – hogy részben ép[pen] az említett kézikönyvre tá-
maszkodva, szabályszerűen műveljük és terjesszük a heraldi-
kát és spragistikát, egyes címerek és pecsétek ismertetése által.

Kiváló tisztelettel:

B. Radvánszky Béla.

A levelet villásreggeli után elküldtem. Este találkoztam
Nagy Imrével megmutattam neki Fraknói levelét és válaszem

74 Radvánszky állandóan „irodalmi vállalatokon” törte a fejét, különféle
könyvek, könyvsorozatok, folyóiratok kiadásáért agítált az MTA és további
tudományos társaságok berkeiben. A fenti sorokból és a nagyközönséghez
intézett felhívásból [lásd az alábbi, C.) jelű függelékben!] egyértelmű, hogy
az MHGT megalakításával is a történeti segédtudományok szakirodalmá-
nak fellendítése volt a célja. Egyik nekrológjában is azt olvassuk, hogy Rad-
vánszky „úgy érezte, hogy ha tanulmányai elvonták kedves öröklött tárgyá-
tól, tartozása van az iránt. Ezt akarta leróni, amikor társulatunkat, a Magyar
Heraldikai és Genealógiai Társaságot megalapította, hogy ezáltal lássa régi
irodalmi terveinek tökéletes keresztülvitelét; a genealógiáról és heraldikáról
alkotott eszményének megvalósítását.” Vö. R. Kiss I.: Báró Radvánszky Béla
i. m. 152., 157., 163. Az EOL-beli „Kiadványtervek” alorozatban is több iro-
dalmi tervvázlata található; ezek szerint az „Ütmutató Családi Levéltáraink-
hoz” könyvsorozat egyik kötetének címe „Trakostyáni Gróf Draskovits csa-
lád levéltára Hédervárt” lett volna; de tervezett „Okleveles Családtörténeti
Füzetek – Családtörténetek Gyűjteménye Oklevelekkel” és „Családtörténeti
Repertorium” című könyvsorozatokat is; ill. „A Rákóczy család Diploma-
tariuma” című kiadványt. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Kiadványtervek”)

fogalmazatát is.⁷⁵ Imrét nagyon bosszantotta Fraknói levele és nagyon helyeselte válaszat.⁷⁶

Budapest [1882.] jan 15.⁷⁷

Nagy Ivántól kaptam ma egy levelet[.] Leveléből úgy lát-
szik hogy apprehendál hogy a Heraldikai Társaság ügyében
tartott értekezletre küldött meghívóm oly későn lett neki fa-
lura expediálva hogy be nem jöhetett volna. Sajnálom hogy
apprehendál – általában véve szerintem az apprehensio a leg-
nagyobb ügyetlenség – és éppen ezért a következő levelet ír-
tam neki.⁷⁸

[Budapest, 1882. június] 3ik.⁷⁹

Délután 4 órára hívtam össze lakásomban a Herald. és
General. Társaság alakuló gyűlését. Megjelentek: Nagy Iván,

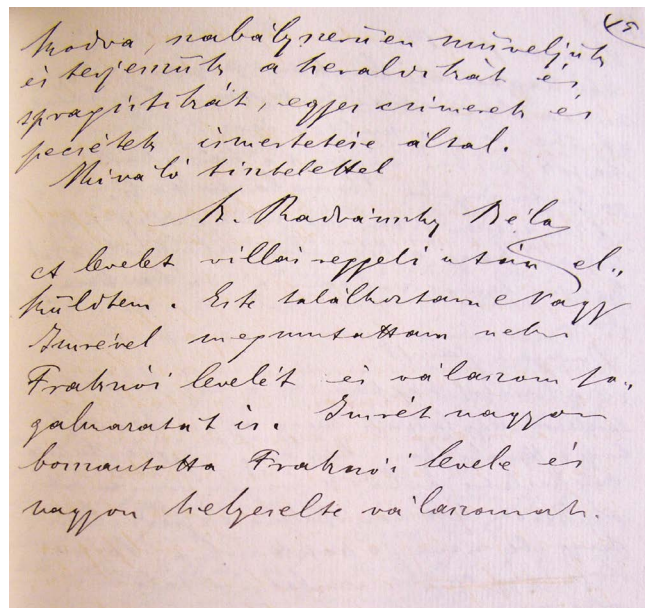
75 A válaszlévlé gondos fogalmazása, valamint, hogy azt nem csak barát-
jának mutatta meg, hanem még naplójába is gondosan bemásolta (holott
ezt más, fontos iratoknál is elmulasztotta), arra mutat, hogy Radvánszky
nagy jelentőséget tulajdonított Fraknói levelének, ill. az abban szereplő
kritikának. Fraknói ezen álláspontja aligha fakadhatott az ő „segéd-tudo-
mányok iránti érzéketlenségéből”, vagy a „speciális képzettség hiányából”.
Radvánszky odavetett jegyzete mutatja, hogy ő sem ezt látta benne; hanem
hivatalból felvett pózt: az akadémia tisztségviselőjének kincstári ellenkezé-
sét, bármilyen „új alakulás” ellen. Ma már belátható, hogy Fraknói ellenző
véleménye jogosulatlan volt: az MTA, majd MTT létrejötte után, az MHGT
megalakítása, csupán egy újabb lépcsőfok, értelmes és logikus szervezeti és
specializációs „kiugrás”, továbblépés volt – egy részben tudományos (rész-
ben pedig társadalmi) réteg-igény mentén. Ennek hiányában, ma talán a
Turul folyóirattal, és egy 140 éves múltra visszatekintő, független törté-
nettudományi szervezettel volna szegényebb a magyarság kultúrája! Van
azonban a hivatali póz (vagy szakmai felelősségérzet) mögött, egy rejtejt
indítéka, személyes éle is Fraknói levelének. Szemtelenség, pimaszság volt
az írnia, hogy a „speciális képzettség hiánya” miatt ne akart volna csatla-
kozni az MHGT-hez. Fraknói, ezen álszerénysége által, Radvánszkyt akarta
„szőnyeg alatt” azzal megvádolni, sőt gúnyolni: hogy épp Radvánszkynek
nincsen elegendő képzettsége, tudományos tekintélye – lévén „dilettáns” –
egy MHGT-szerű társaság megalakításához (és vezetéséhez). Egy-két rejtejt
törődőfést látunk tehát itt, Radvánszky önérzete ellen irányozva. Ezt érez-
hette át Radvánszky is, amikor Fraknói levelét nem hagyta érdemi válasz
nélkül; válaszában pedig, igen jól parírozva, a Fraknói levelében szereplő
összes, MHGT ellen irányzott érvet, szellemesen és következetesen, Frak-
nóira fordította vissza. Radvánszky levelének értéke, az MHGT egykorú
céljainak pontos leírása mellett, az ellenvélemény(ek) higgadt, tételes cáfo-
lata. A Turul adatai tanúsítják, hogy Fraknói végül megbékélt az MHGT-
vel. 1885-ben igazgatóválasztmányi tag lett. Sz. n.: A Magyar Heraldikai és
Genealogiai Társaság. Turul 3. (1885) 93. Nem lehetetlen, hogy az egyik Rad-
vánszky-nekrológban szereplő anekdota (mely egy, korábban „MHGT-el-
lenző” neves historikus „megtérítéséről” szól), Fraknóra vonatkozik. R.
Kiss I.: Báró Radvánszky Béla i. m. 157.

76 Radvánszkyt fiatalkorában Nagy Imre tanította a (középkori) paleográfi-
ára. R. Kiss I.: Báró Radvánszky Béla i. m. 152.

77 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (16. o.) [Báró Radvánszky
Béla kéziratolapja, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

78 A levelet Radvánszky nem vezette be naplójába; a következő oldalon már
a másnapi naplóbejegyzés kezdődik (német nyelven, részben titkosírással).
(Radvánszky a levél-másolat hivatkozási számát sem adta meg, tehát mel-
léklékletként sem csatolta a levél-másolatot naplójához. Az ilyen „be nem másolt
napló-mellékleteket” ugyanis vörös plajbással írt római számokkal szokta
volt hivatkozni, a megfelelő napló-bejegyzéseknél. Efféle hivatkozás azon-
ban itt nincs. Esetleg előfordulhatna, hogy csak behelyezte a levél-másolatot
a naplóba, és az kiesett onnan – azonban semmi nyoma sem látható egykori
behelyezett/beragasztott mellékletnek, ezen oldalpárnál.)

79 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.37.1. (54–56. o.) [Báró Rad-
vánszky Béla kéziratolapja, 12. kötet. (1882. máj. 15. – 1882. okt. 6.)]

4. kép – Részlet br. Radvánszky Béla naplójából. [Hermann Ottó
Múzeum (Miskolc) – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1.:
Báró Radvánszky Béla kéziratolapja, 11. kötet.
(1882. január 1. – 1882. május 14.) p. 15.]

Dr. Szentkláray Jenő, b. Nyáry Jenő, Dr. Fejérpataky László,
Dr. Ortvyar Tivadar, Dr. Szalay József, b. Nyáry Albert[,] Dr.
Pauler Gyula, Nagy Imre, Majláth Béla, Szentiványi Zoltán.

Az alapszabályokat illetőleg az általam készített tervezet
megvitatott és némi csekély változtatással helyben hagytuk.⁸⁰

Engem ideiglenes elnökké Dr. Fejérpatakyt id. titkárrá
választván megbízattunk az alapszabályokat a belügyminis-
ter elé terjeszteni.

Nagy Iván még mindég orrol és most ki is sütöttem hogy
azért mert a felhívás alá őt nem írtattuk alá.

Igazán gyermekség! Meg nem foghatom[!] Engemet pél-
dával nem az érdekel hogy ki csinál valamit, hanem csak a do-
log maga[.]

Ha például ezt a társaságot bárki más kezdte volna alakí-
tani, ép[p]en oly buzgalommal működtem volna érdekében
mint most hogy magam kezdtem.

[1882.] Dec 9. Budapest⁸¹

Mintegy hat héttel ezelőtt olvastam a lapokban hogy a He-
raldikai társaság alapszabályai meg lettek erősítve. A város ál-
tal expediáltatta Prónay.⁸² Budapest főváros pedig az alatt az

80 Az Alapszabály több változata megtalálható Radvánszky Béla hagyatékában; ezeken látszanak a tárgyalási folyamat során bevezetett különféle módosítások. A források lelőhelye: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. Itt három változat található (keltezésük szerint): Bp., 1880. jan. 28. (fol. 1–18.); Bp., 1882. jan. 12. (fol. 94–107.); Bp., 1882. jún. 22. (fol. 19–27., ez a Belügyminiszter által 1882. nov. 5-én jóváhagyott, végleges változat).

81 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (27–28. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratolapja, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

82 Itt Prónay József (1821–1884) értendő, aki 1880-tól haláláig belügyi államtitkár volt. Szinnyei J.: Magyar írók XI. i. m. 185–187. Tisza Kálmán (tehát Radvánszky Béla későbbi apósa) pedig 1875. okt. 20. – 1887. febr. 11. között, egyszerre volt miniszterelnök és belügyminiszter. Magyar Élet-

idő alatt nem tudván feltalálni Zólyom vármegye főispánját végre desperatiojában tegnapra felkutattatta Dr. Fejérpataky Lászlót és neki kézbesítette. Fejérpataky ma hozta át nekem. [1883.] január közepére összehívom majd az alakuló gyűlést.

[Budapest, 1883.] Jan. 21.⁸³

Este conferentia volt nálam a Heraldikai és Genealogiai társaság ügyében, Nagy Imre, b. Nyáry Jenő, Deák Farkas, Nagy Gyula, b. Nyáry Berci, Szilágyi Sándor és Fejérpataky László. Mindent elvégeztünk[.] Az alakuló gyűlést február 11-re tűztük ki.

Budapest [1883.] febr. 25.⁸⁴

Déli 12 órakor a régi magyar ötvösművek országos kiállítására⁸⁵ ügyében értekezlet Pulszky Ferencnél a Múzeumban.

E rövid értekezleten is volt egy momentum midőn P[ulszky] kimutatta hogy ő milyen úrfaló. Pedig ő maga is az volna. Andrassy Gyula⁸⁶ pedig ez alkalommal sem tudott menekedni véghetetlen hiúságától.

Nem várhattam be ez értekezlet végét mert sietnem kellett 3 órára az Akademia Kisfaludy-termébe a Heraldikai és Genealogiai Társaság alakuló közgyűlésére.

Mint ideiglenes elnök megnyitottam az ülést és előadtam a társaság keletkezését és állapotát.

Ezután egyhangúlag elnökké választottak, amit néhány szóval megköszöntem.

Az egészet unom leírni annál inkább mert az Egyetértés február 26[-i] száma igen jól hozza az egésznek leírását. Ide ragasztom tehát nyomtatásban:

[Részletek az újságkivágásból:]⁸⁷

A mai alakuló közgyűlésen báró Radvánszky Béla, a nagyérdemű történetíró s a társaság eszméjének megpendítője elnökkölt; rajta kívül a közélet és történettudomány számos jelese gyűlt a Kisfaludy-terembe. [...]

A közgyűlést három óra után nyitotta meg Radvánszky Béla báró a következő szavakkal:

Tisztelt közgyűlés!

Midőn több mint egy évvel ezelőtt néhányan megbeszéljük az alakítandó „Heraldikai és Genealogiai Társaság” ügyét és felhívásukat kibocsátottuk, a siker reményével tettük ezt, de a megalakulhatóság feltételeit 250–300 aláíróhoz kötöttük, ami öt forinttal számítva 1500 forint évi jövedelemnek felelt volna meg.

Az eredmény meghaladta várakozásunkat. Jelenleg összesen 306 tagunk van, ezek között 28 alapító, mégpedig 4 500 forintos, 14 200 forintos, 7 100 forintos, ezek összesen 6100 forint alapítványi tőkét képviselnek; 149 pártoló tag 10 forinttal és 128 évdíjas tag 5 f[o]r[in]ttal évenként. Évi jövedelmünk tehát: az alapítványok kamataiból 305, a pártoló tagok évdíja 1490, az évdíjasoké 640; vagyis összesen: 2435 forint.⁸⁸

Nem nagy összeg, az igaz, de kezdetnek elég és mindenestre azon helyzetben vagyunk, hogy megalakulhatunk. Ennélfogva mint az elnöki teendőkkel ideiglenesen megbízott, az alakuló közgyűlést ezennel megnyitom.

Az elnöki beszéd után felolvasták a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályokat s aztán hozzáfogtak az igazgató-választmány megalakításához. [...]

88 Nem nehéz észrevennünk, hogy az itt közölt számadatok, illetve jövedelem-számítás hibás. Hogyha ezen adatokat összevetjük az eredeti tagtoborzó ívekkel (utóbbiak adatait gondosan összesítve), kiderül, hogy a hibának „két rétege” van: egyfelől a közölt számadatok sajtóhibát is tartalmaznak, másfelől azonban Radvánszky eredeti számításai (pontosabban annak kiindulási adatai) is hibásak voltak (mivelhogy a tagtoborzó ívek adatait hibásan összesítették). Részletes számítások és adat-ellenőrzés alapján (melyet terjedelmi okokból itt nem közölhetek), arra jutottam, hogy a fenti sajtóközlemény, a közgyűlésen elhangzottakhoz képest, egyetlen sajtóhibát tartalmaz; ti. hogy a nyomdai szedő (valószínűleg félrehallásból adódóan) 17 helyett 14-nek írta a 200 forintos alapítók létszámát. Radvánszky (közgyűlésen ismertettet) számítása tehát a következő lehetett: a 28 alapító tag közül 4 fő 500 forintos, 17 fő 200 forintos, 7 fő pedig 100 forintos alapítványt fizet be. Ez összesen 6100 forint alapítványi tőkének felel meg; ennek éves hozama (5%-os kamattal; vö. 1882. évi Alapszabály, 4. §.) 305 forint. Ehhez járul 149 pártoló tag 10 forintos, valamint 128 évdíjas tag 5 forintos tagdíja, ami 1490 és 640 forintnak felel meg. A végösszeg tehát 2435 forint éves összbevétel; mindez pedig (a 17 kétszáz forintos alapítót létszámmal) egyezik az Egyetértés-ben szereplő számadatokkal. (Amit azonban Radvánszky nem vett észre, hogy a taglétszám így nem 306, hanem csak 305 főnek adódik.) A tagtoborzó ívek összesítésén alapuló, helyes számítás ettől teljesen eltérő adatokból indul ki. Az íveken [HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 51–86.)] látható, hogyan összesítette Radvánszky az adatokat, s miért jutott hibás eredményre. A 14. ív hátulján (fol. 82. verso) szerepel számítása, miszerint a legutolsó tekintetbe vett (312-es sorszámu) jelentkező sorszámból levont 2db. duplikációt, valamint 4 időközben visszalépett egyént, s így 306 fős létszámot állapított meg. A valóság azonban az, hogy 3db. duplikáció fordult elő a névsorban (№ 27/137, 46/225, 98/182); valamint valóban 4 feliratkozott tagjelölt lépett vissza (vagy halt meg) a megalakulás előtt (№ 50, 57, 153, 192); miáltal a valóságos megalakuláskori taglétszám 305 fő volt (ami megfelel a sajtóban közölt rész-létszámok helyes összegének is). Az ívek konzekvens összesítése után megállapítható, hogy a 1–312. ideiglenes sorszámu tagok (ténylegesen 305 fő) közül 4 fő 500 forintos, 17 fő 200 forintos, 8 fő 100 forintos alapító és 150 fő pártoló s 126 fő évdíjas tag volt. Ebből pedig az alapító tagok létszáma 29 fő, az alapítványi tőke 6200 Ft, aminek éves kamata (5%-kal) 310 Ft, ehhez járulnak a pártolók 1500 és az évdíjasok 630 Ft-ot kitevő éves befizetései; miáltal az éves összbevétel 3440 forint. Ami tehát 5 forinttal több a Radvánszky által számítottnál – úgy azonban, hogy (az 500 és 200 forintos alapítókat kivéve) szinte egyetlen taglétszám-adat sem stimmelt alapító elnökünk összesítésében.

rajzi Lexikon (online változat), „Tisza Kálmán” címszó: <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15757.htm> (letöltés: 2023. nov. 30.)

83 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (64. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratnaplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

84 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (81–83. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratnaplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

85 E kiállítás csaknem egy évvel később nyílt meg, katalógusa: Pulszky Károly et al.: A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Megnyitott 1884. év február hó 17-én. Bp. [1884.]

86 Itt id. gr. Andrassy Gyuláról (1823–1890) lehet szó, aki korábban (1861–1867 között) az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat első elnöke volt; A Pallas nagy lexikona. XIII. Bp. 1896. 552. („Országos magyar képzőművészeti társulat” címszó).

87 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (83. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratnaplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)] (Az újsághír címe: „A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság” megalakulása. – febr. 25.) Az újsághírből csak részleteket közlünk; a kihagyott részletek adatai nagyrészt megtalálhatók a Turul vonatkozó közleményében. (A hivatkozott két sajtóközlemény azonos forrásszöveg két változatának tűnik.) Sz. n.: A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság megalakulása. Turul I. (1883) 52–53.

Az igazgató-választmány megalakulván, elnökké egyhangúlag Radvánszky Béla bárót, alelnökké pedig szavazat-többséggel Nagy Ivánt és Nagy Imrét választotta a közgyűlés.

Radvánszky Béla báró a következő beszéddel köszönte meg a társaság bizalmát:

Tisztelt közgyűlés!

Mindenekelőtt fogadják hálás köszönetemet, azon meg-tisztelő bizalomért, hogy társaságunk ügyeinek vezetését reám ruházták. Tőlem telhetőleg igyekezni fogok annak meg is felelni. Kora ifjúságomtól fogva úgyszólván egyedüli szenvedélyem a történelemmel és annak társtudományaival való foglalkozás. [...]

Meg kell még említenem azt is, hogy felhívásunk kibocsátása által többször és több oldalról volt alkalmam azt hallani, hogy az általunk célba vett társaság alakítása nem célszerű, nem üdvös, mert az csak a létező hasonlirányú társaságok megrontására törekedhetik.⁸⁹

Ez azonban távol áll tőlünk, mi egyik létező társulatunknak sem akarunk ellenlábasai lenni, mi csakis a történelem társtudományainak művelésére és terjesztésére szövetkezünk, mert ezek mint mondtam, egy megfelelő szakfolyóirat hiányában el lettek hanyagolva. Éltre kelteni pedig csak úgy lehetett, ha új közönséget, új irodalmi tőkét teremtünk és ezt csak társulás útján érthetjük el. [...]⁹⁰

Ezzel véget ért az alakuló közgyűlés s megkezdődött az igazgató-választmány ülése, mely a társaság titkárává dr. Fejérpataky Lászlót, jegyzőjévé dr. Szádeczky⁹¹ Lajost, pénztárosává pedig Czanyuga Józsefet választotta meg.

A társaság folyóiratot ad ki, melynek szerkesztését báró Nyáry Albertre és dr. Fejérpataky Lászlóra bízta a választmány.

Az igazgatóság ülését zárt tanácskozás követte, mely a folyóirat ügyével foglalkozott.

[Budapest, 1883.] Április 28⁹²

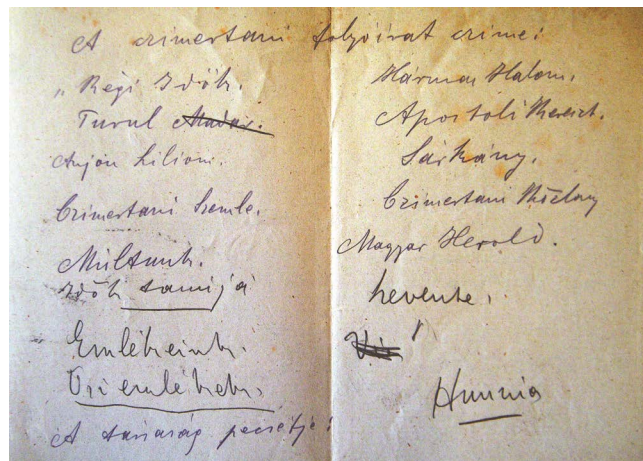
Ma 5 órakor volt elnökletem alatt a Herald. és Geneal. Társaság első választmányi ülése felolvasással.

89 Hogy nem csak Fraknói, hanem többen is szót emeltek az MHGT megalakítása ellen, azt Radvánszky mindkét, lapunkban megjelent nekrológja tanúsítja (Fejérpataky László: Báró Radvánszky Béla emlékezete. Turul 24. (1906) 145., 148.; R. Kiss I.: Báró Radvánszky Béla i. m. 157.). Fejérpataky megfogalmazása szinte arra enged következtetni, hogy még a Radvánszky lakásán tartott előzetes tanácskozásokon is lehettek ellenző, aggodalmas megszólalások: „Komoly aggodalmak hangoztak el akkoriban [...] nem árt-e az új társaság az anya-társulatnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, melynek érdekeit mindnyájan féltékenyen gondoztuk” – írja. Érdekes módon a bécsi „Adler” társulat, valamint további osztrák szakemberek (már 1882-ben, az első hírek hallatán) kifejezetten üdvözölték Radvánszky kezdeményezését, s csak annyi javaslatot tettek, hogy folyóiratunk a magyar mellett valamely elterjedtebb nyelven is (pl. németül vagy franciául), tehát „kéthasabosan” jelenjen meg; máskülönb a közlemények talán nélkülözni fogják a nemzetközi tudományos közélet figyelmét. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Levelek, feljegyzések, hivatalos iratok, könyvtárügy”).

90 Mivel ezen elnöki beszéd teljes szövegét folyóiratunk már közölte, itt csak részleteket emeltünk ki belőle. Sz. n.: A magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság megalakulása. Turul 1. (1883) 52–53.

91 Az eredetiben: „Szadeczky”!

92 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (114–115. o.) [Báró Radvánszky Béla kézirat naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

5. kép – Br. Radvánszky Béla feljegyzése az MHGT folyóirata részére javasolt címeiről (Bp. 1883. április 28.). [HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 45. recto)]

Nagy Gyula olvasott egy érdekes értekezést a Turul-ról.⁹³ Eredménye az lett hogy folyóiratunk címéül nagy szavazat-többséggel a Turul lett elfogadva. A sok mindenféle cím között még legnagyobb pártja volt a „Magyar Herold” címnek.⁹⁴

Azután Majláth Béla olvasott még Péter alnádor 1298ki címeres pecsétjéről.

A folyó ügyek után az Ügyrendet is megállapítottuk.⁹⁵

[1883.] Budapest November 29⁹⁶

A Heraldikai és Genealogiai Társaság ülésén elnököltem.

*

Nagyon érdekes, hogy Radvánszky fenti leírásából hasonló célkitűzésekre és problémákra derül fény, mint amelyekkel napjainkban foglalkozik az MHGT.

Miért van szükség külön történeti segéd tudományi társaságra, és miért épp genealógiai és heraldikai fókusszal?

Látjuk, hogy Radvánszky jogvégezt ember volt. Egyes szám első személyben szól, amikor az alapszabály és az ügyrend megszövegezéséről beszél. Állítása szerint már 1878-ban elkészítette ezek első fogalmazványát. Ez 5 évvel előzi meg az 1883-as, hivatalos megalakulást! Az ötlet megszületésekor Radvánszky tehát 29 éves volt. Látjuk, hogy nem is nősült meg addig, míg ötletét valóra nem váltotta (hiszen házassága 1885-ben történt). Ennek azonban részben magánéleti okai is voltak.

93 Már mint a turulmadárról. Az előadás folyóiratunkban is megjelent: Nagy Gyula: A turulról. Turul 1. (1883) 29–33.

94 Radvánszky Bélának az ülésen készült feljegyzése az MHGT folyóirata részére javasolt címeiről: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 45. recto). A feljegyzést, nagy jelentősége miatt, az 5. képen is bemutatom. A forrásra Paulusz Richárd Rudolf tagtársam hívta fel figyelmemet, amiért ezúton is köszönetet mondok.

95 Az Ügyrend datálatlan (valószínűleg ezen ülésen is „jelen volt”) kézírata megtalálható: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 108–112.)

96 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (21. o.) [Báró Radvánszky Béla kézirat naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

A megalakulás folyamatában *Radvánszky lakása*⁹⁷ a gyülekezőhely. Alapító tagok gyanánt főnemesek támogatását is megnyeri. 1886-ban arról levelezik Fejérpatakyval, hogy Andrassy Manó fel akarja kérni a Társaságot, hogy összes családi iratait rendezze sajtó alá; s felemlíti, hogy a Batthyány-család részéről is várható ilyen felkérés.⁹⁸ Nemcsak tagokat toborzott Radvánszky, hanem magánvagyonából is támogatta az egyesületet. Leírásából világos, hogy elsősorban segédtudományi folyóirat és genealógiai zsebkönyv-sorozat kiadása érdekében alapította a Társaságot. Jellemző, hogy a zsebkönyv utolsó kötete 1905-ben jelent meg. Miután egy évvel később Radvánszky elhunyt, soha több kötet nem jelent meg belőle. Ez is mutatja, hogy a Nemzeti Zsebkönyv fő kezdeményezője, hajtómotorja ő volt.⁹⁹ Általában elmondható, hogy Radvánszky jó szervező volt, kellő akaraterővel és belső inspirációval ahhoz, hogy az MHGT megalakulását végig vigye. Meglátásom szerint kijelenthető, hogy ha ő nem lett volna, az MHGT megalakulása nemhogy bevégzett tény soha nem lett volna, hanem soha még csak fel sem merült volna, mint ötlet. Mivel az ötletgazda: maga Radvánszky volt. *Egy ilyen ötlet csak a sajkókaizai félárva könyvmoly¹⁰⁰ agyában születhetett – a pesti híres tudósoktól nem.*¹⁰¹

Ugyanakkor felvethető, hogy saját naplójában önnön szerepét esetleg túlhangsúlyozza, vagy pedig öns érdek, hiúság vezette a külön szervezet megalakításában. Azonban a tények ez ellen szólnak: nem ő maga szerkesztette a zsebkönyvet s a folyóiratot, sőt alig publikált azokban; tehát az nem neki jelentett orgánusot, ő neki anyagi haszna ezekből

97 Az alább, C.) jelű függeléként közölt tagtoborzó ív szerint: Bp., Stáció utca 10., I. emelet. Mai megfelelője: 1085. Bp., Baross utca 10. Nézetem szerint, Társaságunk megalakulásának s Alapítónk életének e fontos (és, fővárosi lévén, központi fekvésű) helyszínét, az MHGT-nek a későbbiekben reprezentatív emléktáblával kellene megjelölnie!

98 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.197. [MHGT elnöki levelek lajstroma (1883–1892).] Andrassy Manóról Radvánszky tartott emlékbeszédet az MTA előtt, ami mutatja kettejük jó kapcsolatát. *br. Radvánszky Béla: Emlékbeszéd gróf Andrassy Manó lev. tag felett.* Bp. 1901. Ennek a beszédnek az adatgyűjtése az EOL-ban található. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Tanulmányok, cikkek, beszédek”).

99 A sajkókaizai kastély kiállításán ma is láthatók a Magyar Nemzeti Zsebkönyv főrendi sorozatának egyes adatbejelentő ívei, valamint a számukra készült díszes (neoreneszáns) szalagos írományfedél. Felirata: „Herald, és Geneal, Társaság. Magyar Nemzeti Zsebkönyv Bejelentő Ivei. / FŐRENDEK.”

100 Hogy Radvánszkyt környezete szó szerint „könyvmolynak” tartotta, arra a következő, Nemzeti Casino-beli párbeszéd szolgált bizonyosságot, mely a (Radvánszky által elmondott) Széchenyi-emlékbeszéd után hangzott el: „Tisza Kálmán és Andrassy Gyula között ültem. És a többek között odajött hozzám Prónay Józsi és Kálmánhoz fordulva azt mondja neki: »Igazán gratulálhatunk, hogy Bélát kivontuk könyvtárából a politikai életbe. Milyen kár lett volna, ha tisztán könyvmoly marad.«” HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (51. o.; Bp., 1884. febr. 10-i bejegyzés.) [Bárá Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

101 Hogy Fraknoi erősen ellenezte az MHGT megalakulását, és több hazai tudós ellenszenvvel vagy aggodalommal figyelte azt, a fentiekből világos. A Turul 1906. évi (24. évf.) 4. füzetének elején lévő gyászkeretes írás leszögezi, hogy az MHGT-t Radvánszky Béla „teremtette meg; buzgósa, másokra is átragadó lelkesége, szünetet nem ismerő fáradozása nélkül valószínűleg létre sem jött volna.” R. Kiss István pedig az egyik „MHGT-ellenző” tudósról írja: „A társulat természetesen megalakult és a Turul megjelenésénél is.” – Sapieni sat! R. Kiss I.: Bárá Radvánszky Béla i. m. 157.

nem volt, ráfizetése annál inkább; erkölcsi haszonra pedig nem nagyon szorult rá az az ember, aki társadalmi kapcsolatai révén akár az akadémia elnöki székét is megszerezhetette, kiprélhelte volna magának – ha lett volna benne szikrája a tülekedési hajlamnak. Naplójából viszont teljesen világos, hogy szerepelni sosem vágyott.¹⁰²

A Társaság címében is megnyilvánuló heraldikai és genealógiai fókusz nemesi szemléletet tükröz; a birtokperek vitelehez, a címeres öspróbák összeállításához, a régi pecsétekből való címerrekonstrukciókhoz, erre a két tudományra van szükség. Amiként Radvánszky – tulajdonképpen néprajzos/kultúrtörténész – kutatómunkája is nemesség-központú volt, ugyanúgy a Társaságot is ilyennek képzelte el és alkotta meg; és a társadalmi igény is elsősorban erről az oldalról, és nem a konkurens (vagy koegzisztens) tudományos társaságok és közélet részéről érkezett.

Az 1883-ban elfogadott *Alapszabályból* (11. §.) kiderül, hogy a Társaság számára gyűjteményeket kívántak létrehozni: „A társaság anyagi helyzetének javultával külön könyv- és levéltárnokokra is lesz szükség.” A 35. §. szerint önálló történelmi munkák és oklevéltárak kiadását is tervezték, a Társaság vagyoni állásának függvényében. Az *Alapszabály* 42. §-ában pedig elvi formában is kifejezték, hogy az anyagi helyzet javultával a Társaság működési köre kitágítandó.¹⁰³

Hogy a Társaságnak létezett, és ma is létezik levéltára, vitán felül áll. Ennek csupán státuszát szükséges rendeznünk; illetve gyarapodásáról, rendben tartásáról gondoskodnunk!¹⁰⁴

Hogy a Társaságnak, *Radvánszky elnöksége idején*, könyvtára volt, több bizonyíték támogatja.¹⁰⁵

102 Hogy Radvánszky-nak a személyes hiúság mennyire nem volt sajátja, azt jól jellemzi az 1884-es Széchenyi-emlékbeszéddel kapcsolatos eset is. A lapokból értesült, hogy a Casino közgyűlésén őt választották az éves Széchenyi-lakoma szónokául. „Dühös vagyok ezen megbízatásért. Nem is fogadom el. Távirozozni fogok.” – írta naplójába. Végül mégis vállalta az emlékbeszéd elmondását, mellyel nagy sikere volt. HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (35., 39–53. o.) [Bárá Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)] Másutt, egy szakmai nimbuszát féltő, közeli történész munkatársáról, rosszalva jegyzi meg: „Ez már a neveltségességig menő hiúság. Mindég annak az »én«-nek előtérbe tolása.” HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (26–27. o.; Bp., 1882. dec. 8-i bejegyzés.) [Bárá Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)] A szereplésvágy és (az 1883. febr. 25-i naplóbejegyzésben id. Andrassy-nál is kárhoztatott) hiúság hiánya Radvánszky-nál azonban nem jelenti azt, hogy ne lett volna benne bizonyos neme a tudatos törekvésnek, ambíciónak. Erre mutat, hogy egyes tisztségek, különösen a koronaörök történetét tanulmányozta; valamint hogy ifjúkorától célkitűzése volt az MTA tagságot 30 éves kora előtt elnyerni. R. Kiss I.: Bárá Radvánszky Béla i. m. 151.

103 A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság alapszabályai. Bp. 1883. 4., 11., 13. Megtalálható a Magyar Evangélikus Digitális Tárbán: <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/4461> (letöltés: 2023. nov. 30.)

104 Az MHGT Levéltár fondja az Országos Levéltárban: HU-MNL-OL-P 1483. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság.]

105 Ezen elszórt adatokkal szemben azóta újabbak kerültek látókörömbé, melyek sokkal egyértelműbben bizonyítják, hogy az MHGT úgyszólván működése első pillanatától kezdődően gyűjtötte Könyvtárát. A bécsi „Adler” társaság részéről Alfred Grenser Bécsben, 1882. márc. 1-jén kelt levelében arról tájékoztatta Radvánszkyt, hogy vezetőségük javasolja a két társaság közötti kiadványcserét, és ennek eszközzésére már utasították is társulati titkárukat. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Levelek, feljegyzések,

1. Az OSZK-ból előkerült a Társaság fametszetű ex librise.¹⁰⁶ Ahol van ex libris, ott kell legyen könyvtár is!
2. A Radvánszky-hagyatékából előkerült egy levél, mely szerint az MHGT Könyvtára részére 1892. január 2-án, postai úton beérkezett egy könyvadomány, Császkai György kalocsai érsektől.¹⁰⁷ Az adományt az elnök másnap levélben köszönte meg.¹⁰⁸
3. A sajkóközi kastély kiállításán látható Radvánszky saját kezű cédulája, melynek felirata:

„IIIik példány –

Gothai és másféle geneal. Zsebkönyvek és Almanachok

a M. Herald. és Geneal. Társ. könyvtárának gyűjtve. Kezdve 1891 26/VII”

Tudjuk Hubert Gabriella könyvéből, hogy a sajkóközi könyvtárból első példányok a legritkább esetben kerültek ki.¹⁰⁹ Az 1920-as években Radvánszky Kálmán másodpéldányokat eladott a Debreceni Egyetemnek.¹¹⁰ Úgy látszik azonban, hogy külföldi genealógiai zsebkönyvekből Radvánszkyknak voltak harmadpéldányai is, melyeket szerintem külön polcon gyűjtögetett, azaz a céllal, hogy majd az MHGT Könyvtárába szállítja be őket. Radvánszky jegyzetelési szokásait figyelembe véve, úgy vélem, hogy a félbe hajtott papiros belsejében lehetnek felírva a könyvcímek. Egy efféle lista, illetve elkülönített gyűjtés is az MHGT Könyvtár egykorú létezésére utal.

Végezetül, a tárgyi és anyagi feltételeket is meg kellett teremteni a kiadványok nyomtatásához, valamint a

hivatalos iratok, könyvtárügy”). A frissen megalakult MHGT „a pisai »R. Accademia Araldica Italiana«-val a kiadványokra nézve csereviszonyba lépett.” Sz. n.: A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság. Turul 1. (1883) 102. A következő füzet már a Giornale Araldico-Genealogico Diplomatico azévi számainak beérkezéséről tudósít. Sz. n.: A pisai heraldikai s genealógiai akadémia. Turul 1. (1883) 152. A pisai mellett a németalföldi hasonló társaság is küldött tiszteletpéldányokat. Sz. n.: A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság. Turul 2. (1884) 85. Ezeket a könyv- és folyóirat-tiszteletpéldányokat egy idő után, ideiglenesen a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában helyezték el. Sz. n.: A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság. Turul 4. (1886) 199. Debreczeni-Droppán Béla tagtársunk szerint így később talán az OSZK állományába kerülhettek (tehát ahonnan az MHGT egykorú ex librise is előkerült). Hogy mi lett az 1951. előtti MHGT Könyvtár tényleges sorsa, egyelőre bizonytalan.

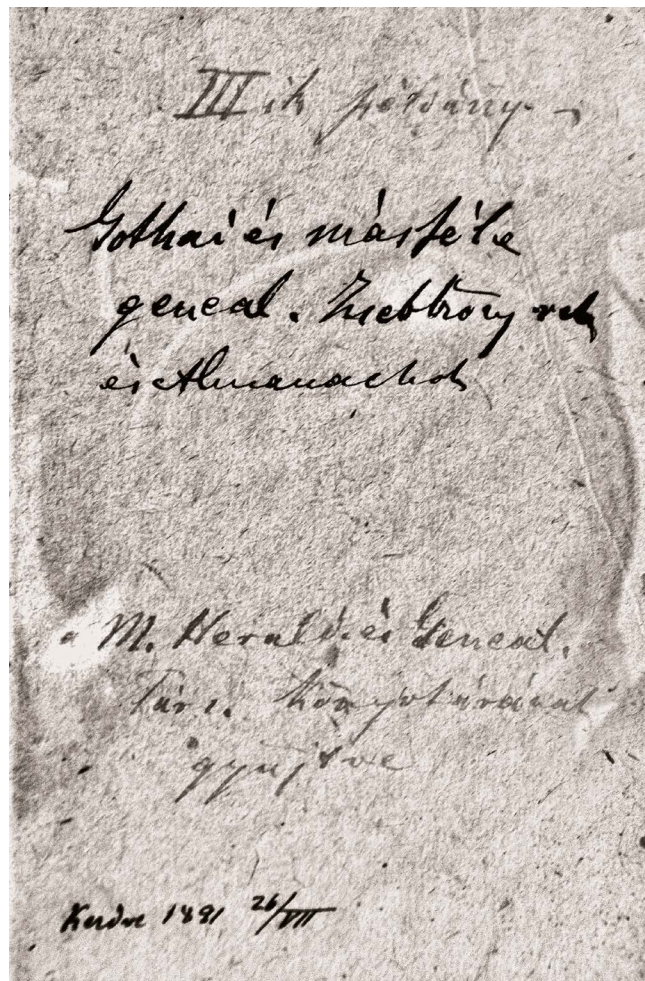
106 Országos Széchényi Könyvtár – Kisnyomtatványtár – Exl.M/486. [Az MHGT ex librise. Fekete-fehér fametszet, 93×49 mm.] Ezen könyvjegy digitális nyomdai reprodukcióját az MHGT újonnan felállított Könyvtárának 1951 előtti példányaiiba beragasztva, ismét használatba vesszük. Az 1951 utáni kiadványoknál más fajta (újabb mintájú) ex librist fogunk használni. Utóbbi tervezésének lezárultával, az MHGT kétféle ex librisét folyóiratunkban ismertetni fogjuk.

107 A főpap egy Szepesség történetével foglalkozó kötetet adományozott könyvtárunknak, amely korábbi, szepesi püspöksége idején, az ő költségén jelent meg. A szóban forgó könyv: *Michael Schmauk*: Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis Pars II. Diplomata Caesarum Regumque... (Szepesváraljajae 1889.)

108 Császkai könyvhöz mellékelte kísérőlevele, valamint az annak beérkezéséről és az elnöki köszönet kiküldéséről szóló lajstrom-bejegyzések megtalálhatók: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.197. [MHGT elnöki levél lajstroma (1883–1892).]

109 H. Hubert G.: A sajkóközi Radvánszky-könyvtár i. m. 67. Vö. uo. 83.

110 H. Hubert G.: A sajkóközi Radvánszky-könyvtár i. m. 33.

6. kép – Br. Radvánszky Béla cédulája az MHGT Könyvtára részére beszállítandó genealógiai könyvekről. (A sajkóközi Radvánszky-kastély kiállításán.)

gyűjtemények elhelyezéséhez. Ebben az időben az MHGT székhelye a Magyar Nemzeti Múzeum épületében volt – amint arról a korabeli levélborítékok fejléce is tanúskodik. A Társaság pedig már indulásakor is – Radvánszky szerény elnöki szavai dacára – szépen dotált volt. A háborús inflációval és Trianonnal, valamint az ún. *lombard kölcsön* felvételével, persze ez is megváltozott, az alapító elnök halála után.

Mi a mi teendők? Mi volt s volna ma Radvánszky szándéka? Nagy vonalakban felsejlik előttünk:

Ha a Társaság eredeti célja kizárólagosan a mondott *kiadványok, elsősorban a Turul kiadása* volt, úgy ma is ennek kell egyik fő célunknak lennie;

- hogyha további publikációs és kutatási célkitűzések által kívánták egykor *szélesíteni tevékenységi körünket*, úgy ma is törekednünk kell erre;
- ha egykor *rendezett levéltárát és gyarapodó könyvtárát* álmodtak a Társaságnak, úgy ma azt újra fel kell építenünk és gondoznunk kell;
- hogyha mindehhez a *pénzügyi alapot szélesíteni* kívánták, úgy ma is meg kell mutatnunk *áldozatkészségünket és leleményességünket* ez irányban;

- s hogyha a Társaságnak vannak könyvei és iratai, azok számára nyilván kell tároló polc vagy szekrény; ha pedig van szekrény, úgy azt kell tenni valahová, tehát kell *székhely*, melyet a Társaság nyugton használhat, és *ahol értékeink biztonságban vannak!*

Ezt kell tennünk, hogyha Radvánszky nyomán kívánunk haladni! Ez olyan egyszerű és világos, hogy csak az nem érti meg, aki nem akarja megérteni!

Ámde ha mindezt elértük, akkor is csak annyit mondhatunk el: hogy visszatértünk azon *biztos alapra*, melyről 140 évvel ezelőtt indultunk el. Ha ezt elérjük, voltaképpen csak a kezdőpontot, a startvonalat foglaltuk el. A valóságos, az érdemi munka, csak akkor kezdődik majd; mert mindezek, melyeket fentebb érintettünk, nem valódi tudományos eredmények, hanem azoknak csupán előfeltételei.

Ami Radvánszky egyéni mozzatát illeti, naplóját olvasva sem derültek ki egyértelműen számomra. Azonban Társaságunk történetében rokonszenves, akkor és most is egyéni személyiség, egyszeri és pótolhatatlan jelenség ő, akire hálás szeretettel emlékezhetünk.

„A közembernek neve vész magával.
Kincs, kevély márványpaloták homályba
Dőlnek, elmúlnak, s heverő uroknak
Híre enyészik.

A derék nem fél az idők mohától;
A koporsóból kitor és eget kér,
Érdemét a jók, nemesek s jövőendő
Századok áldják.”
(Berzsenyi)¹¹¹

FÜGGELÉKEK

A.) *függelék:*

Radvánszky Béla felmérése a sajkókazai kastély helyiségeinek méreteiről (1858).¹¹²

[Recto:]

Sajó Kazai házunk felmérésének kimutatása.¹¹³

111 Berzsenyi Dániel: Felsőbüki Nagy Pálhoz, az országgyűlés alatt, 1807.
112 A forrás két példányban (piszkozat és tisztázat) megtalálható: EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Jegyzetek”). A tisztázat szövegét adjuk, teljesen betűhíven; mely egyetlen (mindkét oldalán beírt) lapra terjed. A piszkozatban előforduló szövegváltozatokat, az illető résznél, lábjegyzetben közöljük. (A piszkozatban és a tisztázatban a helyiségek sorrendje eltér; egyértelmű megfeleltetésük azonban a név ill. a méret-adatok alapján lehetséges volt.) Az aláhúzások Radvánszkytól származnak. – E forrás közlésének indoka egyfelől (miként fentebb utaltunk rá) az, hogy segítségével a kastély helyiségeinek egykori funkciója megállapítható lehet. Másfelől, mint Radvánszky kezétől származó korai dokumentum is megérdemli figyelmünket; különösen, mert („inventáriumként”) pont abba a forrás-csoportba tartozik, amely iránt Alapítónk kutatóként különös érdeklődést mutatott.
113 A piszkozatból ez a cím (ill. tárgy-megjelölés) hiányzik.

Az ebédlő.

Széle 3 öl 4 láb hosza 5 öl 3 láb.¹¹⁴

Iskola¹¹⁵

Széle 2 öl 5 láb hosza 3 öl 2 láb

Nagy apa kis szobája.¹¹⁶

Széle 2 öl 3 láb hosza 3 öl

Nagyapa nagyszobája¹¹⁷

Széle 3 öl hossza 3 öl 5 láb

Zódszoba.

Széle 3 öl hossza 3 öl 5 láb¹¹⁸

Kék szoba

Széle 3 öl hossza 3 öl.

Salon¹¹⁹

Széle 3 öl 4 láb hossza 5 öl 3 láb

Sárga szoba

Széle 3 öl hossza 3 öl.

Haló szoba¹²⁰

Szél 2 öl 4 láb hosza 3 öl 2 láb.

[Verso:]

Lányok szobája.¹²¹

Széle 2 öl 2 láb, hossza 3 öl 2 láb.

Madám szobája.¹²²

Széle 2 öl 5 láb hossza 3 öl 2 láb.

Spajz.

Széle 2 öl 5 láb hossza 3 öl 2 láb.

Radvánszky Béla

1858

114 A piszkozatban: „Széle 3 öl hosza 4 öl”.

115 A piszkozatban: „Oskola”. Megjegyzendő, hogy a kastélyban ma is látható egy nagyon régi, kurblival hajtható fa demonstrációs óraszerkezet, mely esetleg a házi „Oskola” felszerelése lehetett. Talán még maga Radvánszky Béla is erről tanulta meg az időt leolvasni.

116 A piszkozatban: „Nagy apa szobája.”

117 A piszkozatban: „Apa szobája.” A szoba funkciójának (és így megnevezésének) változása, sőt, talán a jegyzék készítése is, összefügg Radvánszky Béla édesapjának (Antalnak) 1857. dec. 6-án bekövetkezett halálával. A következő évben (amikor a jegyzék is készült) költözhetett Bárczay Ferenc Sajókazára, ami a ház (bizonyos fokú) átrendezését vonhatta maga után.

118 A piszkozatban: „Széle 3 öl hossza 3 öl 2 láb”.

119 A piszkozatban: „Nagy szoba.”

120 A piszkozatban: „Hálószoza”.

121 A piszkozatban: „Lanyo szobája.”

122 A piszkozatban: „Madán szobája.”

B.) függelék:

Radvánszky Béla hatodízigleni ősfája.¹²³

[Origo (azaz gyök):]

[0.] Radváni és Sajó-Kazai Radvánszky Béla

[I. íz (szülők):]

- [1.] Radváni Radvánszky Albert.
sz. 1806 † 1857.
- [2.] Bárczai Bárczay Karolina.

[II. íz (nagyszülők):]

- [3.] Radváni Radvánszky Antal
sz. 1769. † 1840. követ. udvari tanácsos. alnádor.
- [4.] Kubinyi Kubinyi Borbála.
- [5.] Bárczai Bárczay Ferencz
sz. 1787. őrnagy. abaúji követ 1833.
- [6.] Bárczai Bárczay Teresia.

[III. íz (dédszülők):]

- [7.] Radváni Radvánszky János.
királyi tanácsos. 1739 † 1815.
- [8.] Báró Prónay Eva
- [9.] Kubinyi Gáspár.
- [10.] Wattay Zsuzsa.
- [11.] Bárczai Bárczay István
sz. 1762 † 1829.
- [12.] Felső-vattai Wattay Erzsébet.
- [13.] Bárczai Bárczay Daniel
† 1838.
- [14.] Bárczai Bárczay Borbála

[IV. íz (szépszülők):]

- [15.] Radvánszky László.
kir. tanácsos. 1720. † 1758.
- [16.] Báró Révay Janka.
- [17.] Báró Prónay Gábor.
1751.
- [18.] Királyfalvi Róth Eva.
- [19.] Kubinyi Gáspár.
- [20.] Plathy Anna.
- [21.] Wattay Farkas.
- [22.] Máriássy Klára.
- [23.] Bárczay Ferencz
sz. 1726.
- [24.] Cserneki és tarkeői Dessewffy Katalin.

123 A közölt forrás: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209.1. [Radvánszky Béla ősfája.] A keltezés nélküli ősfát feltehetőleg az 1870-es évek elején készíthette Radvánszky, még a bárói rangemelés előtt (mivel saját nevét a bárói rang nélkül tüntette fel). Az ősfán lévő összes adatot, kiegészítés nélkül, eredeti írásmódjában közlöm. Az ősvestéseket lábjegyzetben jelöltem. Az ízek (rokonsági fokok) elnevezéseit Szegedi László munkájából vettem: *Szegedi László: Általános genealógia.* (DVD) Bp. 2015. 113. A forrást tartalmi módosítás nélkül közlöm, a benne foglalt leszármazás helyességét nem ellenőriztem.

- [25.] Wattay János.
- [26.] Oroszlánosi Töröss Mária.
- [27.] Bárczay László.
† 1760.
- [28.] Lónyay Klára.
- [29.] Bárczay Farkas.
1730.
- [30.] Okolicsányi Katalin.

[V. íz (ükszülők):]

- [31.] Radvánszky János
erdélyi kincstárnok[,], belső titkos tanácsos.
- [32.] Szent-Iványi Anna-Mária
- [33.] Báró Révai I Sándor.
- [34.] Okolicsányi Kata.
- [35.] Prónay II Mihály.
- [36.] Záborszky Zsuzsa
- [37.] királyfalvi Róth Ádám
- [38.] Géczy Anna¹²⁴
- [39.] Kubinyi Gáspár.
- [40.] Okolicsányi Josefa.
- [41.] Plathy Sándor
- [42.] Vay Borbála.
- [43.] Wattay István.
- [44.] Géczy Anna.
- [45.] Marjássy Ferencz.
- [46.] Sontagh Zsuzsa.
- [47.] Bárczay László.¹²⁵
- [48.] Szemere Klára
- [49.] Dessewffy Lajos.
- [50.] Gyandai Kormos Katalin.
- [51.] Wattay János.¹²⁶
- [52.] Szemere Krisztina
- [53.] Töröss IV György.
- [54.] Kárándy Mária.
- [55.] Bárczay László
- [56.] Szemere Klára.
- [57.] Lónyay Gábor.
- [58.] Bárczay Julia.
- [59.] Bárczay Sándor.
- [60.] Fáy Katalin.
- [61.] Okolicsányi Mátyás
- [62.] Wattay Anna

[VI. íz (összülők):]

- [63.] Radvánszky IV György.
Eperjesen lefejezt. † 1687.
- [64.] Mariássy Janka-Kata.
- [65.] Szent-Iványi Gáspár.
- [66.] Baán Katalin.
- [67.] Báró Révay Elek.
- [68.] Báró Révay Emerintia.

124 Megegyezik a 44. alattival.

125 A 47–48. alatti házaspár (Bárczay László – Szemere Klára) megegyezik az 55–56. alattival.

126 A 62. alatti Wattay Anna testvére.

- [69.] Okolicsányi István.
 [70.] Görgey Anna.
 [71.] Prónay I István.
 [72.] Kis-jeszeni Paulovicz Judit.
 [73.] Záborszky Dániel
 [74.] Jeszenszky Eva.
 [75.] királyfalvi Róth János.
 [76.] Rosenau-Ernst Zsuzsa.
 [77.] Géczy István.¹²⁷
 [78.] Nádasdi Baán Eva.
 [79.] Kubinyi Gáspár.
 [80.] Lesztinei Zmeskal Zsuzs.
 [81.] Okolicsányi István.
 [82.] Plathy Mária.
 [83.] Plathy IX Ferencz.
 [84.] Rudnay Mária.
 [85.] Vay László.
 [86.] Gróf Teleky Borbála
 [87.] Wattay Pál.
 [88.] Jánoky Mária.
 [89.] Géczy István.
 [90.] Nádasdi Baán Eva.
 [91.] Marjássy Gábor.¹²⁸
 [92.] Szmrecsányi Anna.
 [93.] Sontagh Gábor.
 [94.] Marjássy Julia.
 [95.] Bárczay János.¹²⁹
 [96.] Hoporsorum Erzse.
 [97.] Szemere György.
 [98.] Báró Bossányi Krisztina.
 [99.] Dessewffy Sámuel
 [100.] Semsey Klára.
 [101.] Gyandai Kormos István
 [102.] Dessewffy Éva.
 [103.] Wattay János.¹³⁰
 [104.] Zolnay Judit.
 [105.] Szemere Miklós.
 [106.] Wass Erzse.
 [107.] Töröss III György.
 [108.] Iwán Anna.
 [109.] Károly II János.
 [110.] garai Garay Mária¹³¹

127 A 77–78. alatti házaspár megegyezik a 89–90. alattival.

128 Az eredetiben Marjássy Gábor és neje, Szmrecsányi Anna nevei felcserélve található; nevük mellett azonban Radvánszky ceruzával jelölte a helyes sorrendet (ahogyan itt is közlésre került).

129 A 95–98. alatti ősök megegyeznek a 111–114. alattiakkal.

130 A 103–104. alatti házaspár megegyezik a 125–126. alattival.

131 E Garay Mária a Tokaj környékén birtokolt Garay-családból származott, amely fiágon azonos töről fakad a középkori, Dorozsma-nembeli Garai-családdal, mely utóbbiból több nádor is kikerült. *Sarlay Soma*: A Garay-család. Turul 55. (1941) 35–38. A Garay-család számos eredeti irata megtalálható Radvánszky Béla hagyatékának az EOL-ban lévő részében: EOL – VIII – 086. (1–4. dobozok.) Ezek alapján lehetőség volna a Garay-család újkori történetének részletesebb kidolgozására (melyre a jelek szerint Radvánszky is készült, hiszen jegyzeteket írt hozzá; ld. uo.). Megjegyzendő, hogy a tokaji aszú jelenleg ismert első okirati említése is a Garay-család 1571. évi osztálylevelében fordul elő. E forrás 18. századi átíratát 1998-ban fedezte

- [111.] Bárczay János † 1699.
 [112.] Hoporsorum Erzse.
 [113.] Szemere György.
 [114.] Báró Bossányi Krisztina
 [115.] Lónyay Ferencz.
 [116.] Galambos Sára.
 [117.] Bárczay XIV János.
 [118.] Báró Kemény Erzsébet
 [119.] Bárczay VII György
 [120.] Szinyei Merzse Mária.
 [121.] Fáy V István.
 [122.] Runyai Söldos Zsuzsa.
 [123.] Okolicsányi Péter.
 [124.] Palugyay Magdolna
 [125.] Wattay János
 [126.] Zolnay Judit.

C.) függelék:

Az MHGT tagtoborzó íve (Bp., 1882. február 10.)¹³²

[1. oldal:]

Felhívás egy magyar heraldikai és genealogiai társaság ügyében.

A történelmi források felkutatása és a történetírás, főként a M. T. Akadémia történelmi bizottsága és a Magy. Tört. Társulat működése által igen nagy mértékben haladt az utolsó két évtizedben.

Ezen haladással kapcsolatosan a történelem társtudományai, úgymint a Heraldika (Czimerészet), Diplomatika (Oklevéltan), Sphragistika (Pecsétisme) és Genealogia (Nemzedékrend és családtörténet), mint szaktudományok annyira fejlődtek, hogy ezeknek folytatólagos műveléséről és terjesztéséről gondoskodnunk kell.

Jelen irodalmi viszonyaink között az említett tudományok terjesztését csakis társulás útján érhetjük el. Ennélfogva elérkezettnek láttuk az időt, egy **Heraldikai és Genealogiai Társaság** alakítására.

A társaság célja egy rendes idő szakonként megjelenő *folyóirat* által terjeszteni az említett tudományokat. A folyóirat tartalmazza: 1. Czimerleveleket és czimereket színes hasonmásban, 2) érdekes régi okleveleket hasonmásban és ezeknek oklevéltani magyarázatát, 3) régi pecséteket hű metszetekben, 4) egyes magyar családoknak okleveles alapon álló származási rendjét és történetét, 5) ismeretlen érmeket, amennyiben veretükön czimer fordul elő, és a családi érme rajzait.¹³³

fel Zelenák István úr, tokaji helytörténész: <https://zelenakistvan.hu/rolam/> (letöltés: 2023. nov. 30.). Vö. Zelenák István: A tokaji aszú titkai. Bp., 2012.
 132 Egy beíratlan példánya megtalálható: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 87–88.) Ugyanitt (fol. 119–120.) található e felhívás tervezete is, Radvánszky Béla kézírásával. Betűhíven közöljük; a (félkövér ill. kurzív) kiemelések az eredetiben is így találhatók.

133 Ez az öt pontos felsorolás lett a magja a Turul tartalmi programjának, mely az 1883. ápr. 28-án elfogadott első Ügyrend 3. pontjában található. Sz. n.: A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság választmányi ülése f. évi

Ezen kívül a társaság koronként egy *nemzedékrendi zsebkönyvet* fog kiadni, mely a magyar családok jelenlegi származásának nyilvántartására lesz hivatva. A társaság gondoskodni fog arról, hogy biztos adatokra támaszkodó, és pontosan szerkesztett könyv legyen, mely a Gothai Almanachokat nálunk feleslegessé tegye. Ha elegendő aláíró lesz, akkor gyakrabban megjelenik ezen zsebkönyv.

Bizton reméljük, hogy most – midőn rövid időn elhagyja a sajátot a M. Tud. Akadémia kiadásában az első, magyar nyelven írott *Heraldikai kézikönyv*, ezen eddig elhanyagolt tudományak is több művelője és kedvelője fog akadni. Abban sem kételkedünk, hogy igen sokakat érdekel még az egyes családok régi története és jelenlegi származási rendje.

Ennélfogva felhívjuk társaságunk kitűzött céljának kedvelőit, hogy lépjenek társaságunkba akár mint a) alapító, b) pártoló, c) vagy mint évdíjas tagok.

a) Alapító háromféle lehet: 1) ki egyszer mindenkort 100 frtot fizet a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a társaság folyóiratát; 2) ki 200 frtot fizet, ezek ingyen kapják a folyóiratot [2. oldal:]

iratot és a nemzedék rendi zsebkönyvet is, – 3) az örökös alapítók, kik 500 frtot vagy ennél nagyobb alapítványt tesznek; ezek a társaság minden kiadványát ingyen kapják, és alapítványi joguk fiutódaikra is átszáll.

b) Pártoló tag lehet az, ki kötelezi magát hogy évenként 10 forintot fizet tíz éven át a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a folyóiratot és a nemzedékrendi zsebkönyvet.

c) Évdíjastag lehet az, ki kötelezi magát hogy évenként 5 frtot fizet öt éven át, a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a folyóiratot.

Azon reményben zárjuk be felhívásunkat, hogy minél számosabb aláírást fogunk elérni, s kérjük is az aláírásoknak minél előbbi beküldését, mivel a Társaság csak akkor alakulhat meg, ha legkevesebb 250–300 aláírója lesz. Az aláírások csak a megalakulás után válnak kötelezővé.

Kelt Budapesten, 1882-ik évi február 10-én.¹³⁴

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ideigl. bizottsága:

Báró Radvánszky Béla.

Szilágyi Sándor.

Nagy Imre.

Deák Farkas.

április 28-án. Turul 1. (1883) 53–54. [Ugyanezt a felsorolást vettük tekintetbe a Turul SZMSZ 2023. évi összeállításakor is (A.I.c. bekezdés).]

134 Nincs tudomásom arról, hogy e felhívás keltezésének napján, a tagtoborzásra felkért bizottság értekezletet tartott volna. Valószínűleg csak a felhívás (ti. annak végleges változata; lásd a következő lábjegyzetet!) nyomdába adásának napját jelöli ez. Radvánszky bizonyára erre a dátumra (1882. febr. 10-ére) hivatkozott a Társaság alakuló közgyűlésén (1883. febr. 25-én) mondott beszédében („több mint egy évvel ezelőtt [...] felhívásukat kibocsátottuk”). Megjegyzendő, hogy Radvánszky a felhívás kibocsátása előtti napokban, pontosan 1882. febr. 6-án 17 órai kezdettel mondta el székfoglaló beszédét, mint akadémiai levelező tag (megválasztása még 1879. máj. 22-én történt; ld. *Szinnyei J.*: Magyar írók XI. i. m. 403.). Másnap a lapok „igen kedvezően nyilatkoztak” értekezéséről. Lehetséges tehát, hogy tudatosan időzítette az MHGT-felhívás kibocsátását, febr. 10-ére. A székfoglalóval kapcsolatos naplóbejegyzései: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (40–42. o., Bp., 1882. febr. 6–7-i bejegyzések.) [Báró Radvánszky Béla kézirat naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

br. Nyáry Albert.

[3. oldal:]

[Az aláírás-gyűjtő táblázat.]

[Fejléc:]

- Az aláíró neve
- Lakhelye és utolsó posta
- Alapító tag / Az alapítvány összege
- Pártoló és évdíjas tagok
 - Pártoló 10 frt évenként
 - Évdíjas 5 frt évenként

[23db. üres táblázat-sor; a legelső sor alsó szegélye hiányzik. A táblázat jobb szegélye mentén, alulról-felfelé felirat:] Budapest 1882, Nyomatott Kocsi Sándornál.

[4. oldal:]

[Fekvő téglány alakú vékony vonalkeret, sarkain konkáv negyedkör-betöréssel. Benne előnyomott postai címer, az aláírásgyűjtő ív visszaküldéséhez:]

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ideiglenes bizottságának.

(b. Radvánszky Béla leveleivel.)

Budapest,

Statió-utca 10. sz. I. emelet.¹³⁵

135 A felhívásnak egy régebbi, rövidebb szövegű, kisebb méretű, a Franklin Társulat által nyomtatott változata is létezik: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 27–28.) A két változat között számos tartalmi különbség van, ám igen valószínű, a Franklin-féle volt az előzménye a végleges (febr. 10-i) változatnak. A következő tartalmi elemek csak az újabb (fent közölt) változatban vannak meg: 1.) a folyóirat (öt pontból álló) témavázlata; 2.) az a kitétel, hogy a Nemzeti Zsebkönyv a gothai almanachokat akarja feleslegessé tenni; 3.) az MTA által kiadandó heraldikai kézikönyvre való utalás, valamint, hogy az alapján a heraldikának „több művelője és kedvelője fog akadni”. A régebbi változaton keltezés nincs; közreadói az MHGT nevében(!) „Báró Radvánszky Béla, elnök” és „Dr. Fejérpataky László, titkár” voltak. A hátoldali címer is más volt: „A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság titkári hivatalának. Budapest, M. Nemzeti Múzeum.” Láttuk, hogy csak az 1882. jan. 12-i második, „szélesebb körű tanácskozmány” küldte ki az öttagú bizottságot a felhívás megszervezésére és tagtoborzásra, s ekkor kapta Fraknói levelét is Radvánszky. Egyértelműnek látszik, hogy az utóbbira küldött válaszlevél gondolatai kerültek be a tagtoborzó ív végleges (febr. 10-i) változatába. Ezért is nagyon feltűnő, hogy a korábbi (1881–1882 fordulójára, de tartalmi szempontból feltétlenül 1882. jan. 12. előttre datálható) változaton, az MHGT létrejötté már bevezetett tényként, Radvánszky és Fejérpataky pedig elnökként és titkárként szerepel. Hiszen csak az 1882. jún. 3-i „alakuló gyűlésen” választották – ideiglenesen – elnökké Radvánszkyt és titkárrá Fejérpatakyt! Mi ezen ellentmondás nyitja? Legvalószínűbb, hogy Radvánszky és Fejérpataky már a legelső (1882. jan. 9-i) értekezlet előtt „összeült”, és ekkor el is készítették, sőt ki is nyomtatták a „korai” elképzelésüket tükröző tagtoborzó ívet. Azután viszont, jogi és szakmai okokból (nehogy család gyanújába keveredjenek, hogy egy ténylegesen még meg nem alakult társaság nevében lépnek fel; ill. nehogy szaktársaik rosszallását vagy gúnykacaját vonják magukra, a „kisajátított” elnöki és titkári címmel), továbbá Fraknói levele hatására is, be kellett látniuk, hogy ez a tagtoborzó ív nem felel meg a célra. Ezért készítették újat febr. 10-én (vagy akörül); tehát csaknem egy hónappal a második (jan. 12-i) értekezlet (és Fraknói levele) után. Kiemelendő, hogy az általam későbbinek tartott változatra gyűjtötték össze végül az összes aláírást: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 51–86.)